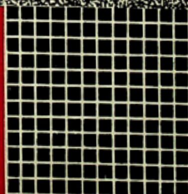
TOTALITARISM și LITERATURA ESTULUI

VIRGIL IERUNCA

FENOMENUL PITEȘTI

EDITURA HUMANITAS

TOTALITARISM şi LITERATURA ESTULUI

VIRGIL IERUNCA

FENOMENUL PITEȘTI

HUMANITAS
BUCUREȘTI, 1990

Coperta colecţiei : DOINA ELISABETA ŞTEFLEA

Tehnoredactor : FLORIAN SĂPUNARESCU

Format. 16/54×84. Coli tipar 6.
Comanda 8/144. Combinatul Poligrafic Bucureşti
ROMÂNIA

ISBN 973-28-0166-2

„Problema de căpetenie este de a învinge amnezia. Trebuie ca totul să se plătească, altfel nu există viitor. (...) Pierderea adevăratei memorii echivalează cu a pierde simțul realului. (...) Trecutul nu poate fi falsificat. (...) Fiecare dintre cei care au fost exterminați are, mai departe, cuvîntul lui de spus".

Nadejda Mandelstam

Memoriei
lui Ovidiu Cotruş,
fără de care aceste rînduri
nu ar fi fost cu putinţă

Ne aflăm mereu sub semnul lui George Orwell, care — o ştim cu toţii —, în cartea sa, „1984“, punea printre instrumentele-cheie ale statului comunist, Ministerul Adevărului, menit să re-scrie, în fiecare zi, Istoria. În crematoriile acestui Minister dispăreau, clipă după clipă, nu numai documentele adevărate asupra trecutului, dar şi versiunile succesive ale puterii.

Dispăreau şi dispar. Ceea ce se numeşte în Răsărit *disidenţa* se defineşte, în primul rînd, prin apelul la memorie, prin smulgerea documentelor din crematoriul acestui Minister, prin metamorfozarea cenuşii în faptă. Soljeniţîn nu şi-a reconstituit altfel Gulagul ; a cules mărturie după mărturie, cu riscurile pe care le ştim, la umbra unui Minister al Adevărului ce continuă să cearnă trecutul şi istoria după înrădăcinate metehne.

Toată lumea cunoaşte azi Arhipelagul Gulag. Toată lumea mai ştie că, sub denumirea posibilă de Arhipelag M.A.I., el s-a întins şi asupra României. Ceea ce n-a ajuns însă — şi încă — la cunoştinţa tuturor este că în Arhipelagul românesc a existat o insulă a ororii absolute, cum alta n-a mai fost în întreaga geo-

grafie penitenciară comunistă *închisoarea de la Pitești* (1). Acolo a început la 6 decembrie 1949 o experiență de o sumbră originalitate denumită *reeducare* și tinzînd la distrugerea psihică a individului. Experiența aceasta, care a ținut pînă în august 1952, întinzîndu-se și asupra altor închisori din România, a fost și mai acoperită de tăcere, și mai înfundată în uitare decît celelalte crime săvîrșite în închisorile din România, mai ales din două motive. Mai întîi, cenzura oficială a funcționat cu atît mai drastic cu cît procesul cu țapi ispășitori înscenat de comuniști n-a putut să fie destul de bine pus la punct spre a se desfășura la lumina zilei și a acredita versiunea dorită de partid. Apoi și aici stă, fără îndoială cheia tăcerii, victimele reeducării au fost nevoite să devină, la rîndul lor, călăi. Or, călăul — chiar împotriva voinței și firii lui — nu se grăbește niciodată să-și mărturisească crimele. De-a lungul experienței de la Pitești, categoria martorului inocent a fost pur și simplu suprimată.

Totuși, un fel de murmur subteran a circulat în închisorile din România asupra reeducării de la Pitești. Cartea lui Dumitru Bacu, primul document asupra Piteștiului, și care rămîne o referință, este alcătuită din aceste mărturisiri individuale, fărîmițate, transmise de la gură la gură, de la ureche la ureche, prin închisori, fără o vedere de ansamblu, imposibil de avut atunci, dar care are imensa calitate a autenticității (Dumitru Bacu a fost el însuși deținut politic, izvoarele sale fiind de primă mînă) și a bunei credințe. Numai că ea a apă-

rut în 1963 în ediție românească (și mai recent, în limba engleză, în Statele Unite), cînd foarte puțini martori direct implicați se hotărîseră să vorbească. Așa încît ne propunem s-o completăm — continuînd de altfel să ne referim la ea — printr-un dosar asupra reeducării de la Pitești care ne-a sosit, mai recent, din țară. S-ar putea ca asupra unor detalii să mai existe incertitudini sau aproximații în acest dosar — și cum ar putea să fie altfel, date fiind condițiile în care a fost dusă, în țară, o astfel de anchetă ? — dar el ni se pare a cuprinde totuși esențialul (2).

Înainte de a intra în substanța vie și intolerabilă a experienței de la Pitești, să stabilim schema ei prealabilă.

În frunte cu Nikolski, general, comandant suprem al Securității românești timp de 16 ani (fiind la pensie se plîngea că regimul nu-i recunoaște meritele), Securitatea a pus la punct un plan pentru lichidarea rezistenței morale a tinerilor deținuți politici, slujindu-se de un nucleu de deținuți, conduși de Eugen Țurcanu, ce urma să pună în aplicare, în domeniul dreptului comun, cunoscutele teorii ale lui Makarenko. Infractorul, conștient că e un element declasat care nu mai are altă salvare decît sprijinul partidului, își ia sarcina de a-i reeduca pe alții, care au fost în situația lui, pe drumul cel bun. În fapt, *Poemul pedagogic* al lui Makarenko se traduce prin aplicarea torturii neîntrerupte. De torturat, la acea epocă, se tortura în toate închisorile din România. Dar, revenit de la anchetă, deținutul fie se regăsea

singur în celulă — avînd răgazul să-şi revină în fire — fie era îngrijit, îmbărbătat de ceilalţi deţinuţi. Reeducarea constă, foarte simplu, în a pune pe torţionar în aceeaşi celulă cu cel torturat şi a nu îngădui nici o pauză. Malraux spunea undeva că nimeni nu poate rezista torturii neîncetate, dar nu ştia atunci că în România avea să fie găsit secretul reuşitei depline : era suficient ca deţinuţii să fie puşi să se tortureze unii pe alţii.

Cînd „fenomenul Piteşti" a fost oprit, în 1952, a trebuit să fie găsită, cît de cît, o explicaţie, să fie stabilită o răspundere. A fost înscenat clasicul proces cu ţapi ispăşitori. De-abia în 1954. Şi atît de prost pus la punct, încît, în ultima clipă, s-a renunţat la publicitatea prevăzută iniţial. În proces au fost implicaţi dintre deţinuţii-torţionari numai cei ce fuseseră legionari — eliminîndu-se doi sionişti, un ţărănist etc., etc... — pentru a se acredita următoarea versiune : spre a lovi în regimul comunist, Horia Sima ar fi transmis unor legionari din închisori ordinul de a introduce o acţiune de teroare. Profitînd de lipsa de vigilenţă, desigur regretabilă, a unor organe ale administraţiei închisorii Piteşti, aceşti legionari au instituit în închisoare o serie de acţiuni de tortură, iar partidul şi guvernul, conştiente de gravitatea faptelor, în momentul în care au demascat uneltirile mîrşave ale acestui grup fascist, le-au adus în faţa justiţiei şi Procuraturii generale a Republicii.

Versiunea era atît de aberantă — cum să convingi pe cineva că şeful unei mişcări dă ordin să fie lichidaţi membrii ei ? — încît se renunţă la publicitatea prevăzută iniţial în ziare. Versiunea n-a mai fost prelucrată decît în închisori, fără prea multă insistenţă, fiind greu să explici unui deţinut care cunoaşte pe propria lui piele supravegherea constantă a gardienilor că în celulele de la Piteşti se putea tortura neîntrerupt, fără ca administraţia închisorii să fie avertizată. În „Piteşti", Dumitru Bacu relatează o convorbire avută în iarna lui 1956, înainte să fie eliberat, cu un director general al Ministerului de Interne care-i spune următoarele :

„Este o chestiune destul de simplă în definitiv. Un grup de studenţi arestaţi, agenţi ai imperialismului american, mistici, habotnici şi retrograzi s-au apucat să schingiuiască pe ceilalţi colegi ai lor, pentru ca să compromită conducerea închisorilor şi, prin ea, partidul. (...) Primiseră dispoziţii din exterior, de la cei care sînt în străinătate şi conduc echipele de spioni şi sabotori, vroiau ca la un moment potrivit să acuze partidul ca fiind iniţiatorul şi deci vinovatul".

Dat fiindcă nu era vorba de o anchetă propriu-zisă, ci mai mult de o discuţie, Dumitru Bacu îşi poate îngădui să replice :

„Pare totuşi de necrezut. Închisorile au un sistem de pază interioară foarte strict. Cum a fost posibil să se petreacă ororile de care pomeniţi fără ca Ministerul să intervină imediat ?"

Răspunsul vine, ca știut pe dinafară

„Noi nu am știut nimic din cele ce se petreceau acolo. Cînd am aflat, am luat măsurile necesare... Cei vinovați au fost pedepsiți exemplar..."

Dumitru Bacu nu se stăpînește și intervine din nou

„Eu sînt deținut de aproape 7 ani. Am trecut prin mai toate penitenciarele din țară. Fie izolat, fie în celule comune. Niciodată nu am putut face cel mai mic gest fără să fim văzuți de paznicii de pe coridor. Supravegherea riguroasă la care eram supuși făcea imposibilă utilizarea unui ac fără consimțămîntul gardianului. Cum s-au putut petrece toate acestea fără ca ofițerii politici să fie sesizați imediat de gardieni ? Oare în toate închisorile în care s-au petrecut acte de genul celor care spuneați nu ați avut nici o persoană de încredere, care să vă pună la curent cu cele petrecute acolo ?"

Iarăși un răspuns dinainte învățat :

„Conducerea închisorilor era pe mîna unor oportuniști, dușmani ai poporului, care s-au strecurat în rîndurile lui tocmai cu intenția de a face rău. Aceștia au conlucrat cu bandiții. Dar au fost pedepsiți și ei cum se cuvine".

De data aceasta, Dumitru Bacu tace și comentează doar în gînd :

„Nu i-am mai spus toate cele ce aflasem despre experiență. Nici de faptul că cei din conducerea închisorilor, considerați de dînsul ca «oportuniști», nu numai că nu fuseseră sancționați, dar primiseră avansări în grad și funcții. Nici că, înainte de a trece la Gherla,

Țurcanu înaintase faimosul memoriu tocmai ministerului din care făcea parte. Nici de faptul că pe baza declarațiilor smulse în demascări se judecaseră zeci și zeci de procese și că aceste declarații trecuseră înainte pe la minister... și atîtea alte detalii de care toți avuseseră cunoștință pentru că li se raportaseră în timp util dar nu luaseră nici un fel de măsură".

Regăsim această versiune în romanul „Caloianul" al lui Ion Lăncrănjan, în care un legionar spune următoarele personajului principal, scriitorul Ghețea

„Îi spusese după aceea cum se măcinaseră ai lui, foștii săi camarazi, îndeosebi într-o anumită perioadă, prin 1949—1953, cea mai grea, după cum zicea el. «Nu-ți dau numele închisorii, nici amănunte prea multe nu-ți dau, dar acolo, domnule Ghețea și iubite prieten, s-au întîmplat și tragedii!»... Directorul unei anumite închisori inițiase și înființase, cu aprobări sau fără, încă nu se știa — «cazul e-n anchetă, din cîte-am aflat» — un fel de comandou, îl pusese pe unul de-ai lor șef peste ei, îi băgase la autogospodărire, cum zicea el. La început, lucrurile erau interesante, se crease o anumită libertate interioară, dar după aceea, după două sau trei luni, s-au vădit a fi strîmbe toate, fiindcă începuseră autojudecările pentru fel de fel de pricini, mărunte mai întîi, mai mari după aceea... Intrase dihonia între noi, dihonia trădării și a suspiciunii. Și-am început să ne sfărîmăm, cum se sfărîmă pămîntul care a înghețat cu prea multă apă în el. Așa a fost cu noi. Și ei, stăpînii și șefii închisorii,

nu ziceau nimic. Nu se amestecau direct. Indirect se amestecau, foarte mult chiar. Lansau zvonuri false, în ce-l privea pe cîte unul de-al nostru, ne strecurau cîte un şarpe în sîn, să stîrnească discordie şi neîncredere şi mai multă între noi. Şi stăteau şi se uitau pe urmă ! Şi aşteptau rezultatele, care erau grave, din ce în ce mai grave. Fiindcă noi ajunseserăm de la autogospodărire la autoexterminare".

Ion Lăncrănjan renunţă deci la o parte din versiunea oficială cu ordinul venit din străinătate, de la Horia Sima, şi inocenţa autorităţilor de resort care n-ar fi ştiut nimic. În schimb, sub inspiraţia constantă a partidului comunist, menţine teza fenomenului tipic legionar de la Piteşti. Un alt personaj din „Caloianul" îi spune lui Gheţea :

„Ei, gardiştii, erau în marea lor majoritate o adunătură de troglodiţi-aventurieri, oameni fără căpătîi, scursuri şi căzături sociale. De aceea s-au şi dedat în timpul rebeliunii la atrocităţi. Pentru că nu aveau nimic sfînt, n-aveau nici un crez, nici un suport moral ! Şi-n închisoare, pe urmă, s-au ros şi s-au măcinat din aceleaşi motive. (...) Exterminările de care vorbea Vicenţiu, autoexterminările, de fapt, au existat, s-au practicat. Dar n-a fost numai asta. Au mai fost şi alte lucruri, mai crunte şi poate mai caracteristice pentru un anumit tip de organizaţie extremistă, paramilitară ca disciplină. Unul dintre ele se referă la delaţiune, la pîră, nu ca incident însă, ci ca sistem de lucru şi de existenţă, ca posibilitate de a te salva".

Or, „fenomenul Pitești“ n-a fost un fenomen tipic legionar. Nu legionarii au fost aceia care s-au gospodărit și autoexterminat între ei. „Piteștiul“, în 1949, era o închisoare rezervată tineretului, mai precis studenților care nu-și trecuseră încă diploma sau licența. Dintre ei, o bună parte erau legionari, restul aparținînd tuturor formațiilor politice. Nikolski este acela care a inițiat acolo o operație de distrugere psihică a deținuților, slujindu-se de ambiția nemăsurată și de spiritul demonic al unui deținut, care făcuse o vreme parte din Frățiile de Cruce, dar care trecuse repede la comuniști și începuse o carieră strălucită în partid : Țurcanu. Acesta își pune la punct o echipă de deținuți, dintre care unii făcuseră parte cîndva dintr-o organizație de tineret legionar, alții nu. Printre legionarii din grupul lui Țurcanu se aflau : Popa Alexandru, zis Popa Țanu, Livinski, Mărtinuș, Nuți Pătrășcanu. Dar tot atît de importanți, și nelegionari, erau Titus Leonida (dintr-o organizație național-țărănistă), Fuchs și Steier (sau Steiner), evrei arestați pentru activitate sionistă. Nici ei, și nici alți torționari ai lui Țurcanu de mai tîrziu n-au fost implicați în proces spre a nu se știrbi omogenitatea legendei. Astfel, n-au fost judecați în procesul reeducatorilor Bogdănescu, (torționarul de la Canal), Enăchescu care și-a torturat propriul său unchi pînă ce acesta a scuipat sînge, Titus Leonida, Dan Diaca, care practica o celebră lovitură la ficat ce te făcea să-ți pierzi imediat cunoștința (i se spunea în închisori „lovitura Diaca“); Cori Gherman,

socialist (venit prin 1945—1946 din străinătate) şi unul dintre cei mai cruzi reeducatori. Alături de Fuchs şi Steier, toţi aceştia au fost eliminaţi din proces pentru a nu sta în calea versiunii oficiale.

Scopul Securităţii, iniţiind reeducarea de la Piteşti, nu era numai de a doborî forţele vii ale unei mişcări politice — oricare ar fi fost ea — ci şi de a anihila metodic, şi fără posibilitate de recuperare, forţa de opoziţie a totalităţii tineretului deţinut.

Avantajele imediate sau mai îndepărtate erau următoarele

Mai întîi, a completa ancheta prin denunţurile obţinute sub tortura neîntreruptă şi a îngădui arestarea altor opozanţi rămaşi în libertate.

Apoi, a lega pe deţinuţii-torţionari între ei, prin complicitatea crimei. Principiul este simplu, îl aflăm în „Posedaţii" lui Dostoievski, şi, pe bună dreptate, unii dintre cei care l-au cunoscut pe Ţurcanu, l-au putut compara cu Verkovenski. Stavroghin, ghicindu-i gîndul, îi spune lui Verkovenski, care pregăteşte asasinarea lui Şatov de către mica sa organizaţie de revoluţionari

„...ajunge să împingi pe patru membri din grupul tău să-l ucidă pe al cincilea, sub pretextul că e un denunţător, pentru ca o dată ce împreună au vărsat sînge, împreună să fie legaţi. Ei îţi vor deveni sclavi, nu vor mai îndrăzni să se revolte şi să ceară socoteli".

În sfîrşit — repetăm — din clipa în care cel torturat tortureazā la rîndul lui, calitatea lui

de victimă dispare. Nimeni nu va mai mărturisi pentru că toţi au fost legaţi între ei prin tortură. Nu există vreun deţinut din timpul „fenomenului Piteşti" (în afară de cei care au murit sub tortură) care să nu fi săvîrşit ceea ce i se cerea, altfel nu putea scăpa. Or, în faza ultimă a reeducării i se cerea să-şi tortureze cel mai bun prieten. E drept că au existat cazuri, extrem de rare, în care, din necesităţi de anchetă, un deţinut sau altul a fost smuls din reeducare, dus la Bucureşti şi ţinut acolo, în anchetă, pînă cînd procesul de reeducare s-a încheiat. Dar dintre cei care au rămas la Piteşti, nimeni n-a putut ieşi cu mîinile curate. De aceea e bine, înainte chiar de a trece la descrierea celor petrecute la Piteşti, să se înţeleagă că de această experienţă — una din cele mai neomeneşti din cîte au fost vreodată înregistrate într-o posibilă antologie a sadismului — nu pot fi acuzaţi decît cei care au iniţiat-o autorităţile comuniste, pe de o parte, în frunte cu Nikolski, primii executanţi, pe de alta, grupul de vreo douăzeci de deţinuţi, în frunte cu Eugen Ţurcanu, care au început să tortureze, *fără a fi fost* ei înşişi torturaţi mai înainte (3). Pe toţi ceilalţi, deveniţi chiar călăi după ce au fost victime, cine poate avea dreptul să-i judece ?

Astfel, un student din Timişoara care era, după spusele profesorilor şi colegilor săi, nu numai un foarte bun violonist, nu numai un fin literat (putea să recite pe dinafară din Saint-John Perse), dar şi o natură sensibilă, aproape feminină, de o extremă curăţenie

sufletească, după reeducarea de la Pitești a ajuns printre cei mai aprigi torționari și a fost condamnat la moarte în procesul Țurcanu. Mama lui auzise că băiatul s-a purtat admirabil în închisoare — și c-ar fi fost omorît tocmai din cauza dîrzeniei și demnității lui. În toată suferința ei, atîta mîngîiere avea. Pînă ce, într-o zi, cineva i-a spus adevărul, sau o parte din el. De atunci femeia nu mai făcea decît să umble din casă-n casă, căutînd foști pușcăriași, sperînd nebunește că într-o zi un om îi va spune că nu e adevărat.

Și ar fi trebuit să se găsească cineva, nu s-o mintă, ci să-i arate că, o dată depășite anumite limite ale suferinței, omul nu mai poate continua a fi un om. Orice ar deveni atunci, tot victimă rămîne. Judecata se oprește pe pragul acesta al inumanului care a fost Piteștiul reeducării chiar și pentru victimele devenite călăi. În schimb, cei care au inițiat experiența, autoritățile comuniste și primii executanți, poartă răspunderea pentru toți ceilalți.

Pe toți aceștia trebuie să-i numim înainte de a începe descrierea reeducării de la Pitești.

De partea autorităților comuniste. Mai întîi Nikolski, comandant suprem al Securității pînă prin 1960—1962 și, după toate mărturiile, cel mai cumplit torționar al acelor vremi. Cu cei doi adjuncți ai săi : colonelul Dulgheru și colonelul Sepeanu. Acesta din urmă a fost pe front în Rusia și ar fi fost demascat c-ar fi împușcat acolo comuniști. Condamnat și reabilitat, el a fost responsabil de încercarea

extinderii experienţei de la Piteşti la închisoarea-spital de la Tîrgu-Ocna.

Aceştia la Bucureşti. La Piteşti, în primul rînd directorul, căpitanul Dumitrescu. Printre „civilii" din oraş avea reputaţia unui om foarte fin şi lumea se chiar mira că un om atît de delicat, bun dansator, elegant, chipeş, jucînd bine bridge, avea o funcţie atît de incompatibilă cu firea lui... sensibilă. După ce reeducarea a luat capăt la Piteşti, Dumitrescu a fost transferat la închisoarea Mărgineni. Asupra a ceea ce s-a întîmplat ulterior, circulau în închisori zvonuri nesigure. Astfel, după un an sau doi de la procesul lui Ţurcanu, prezenţa lui Dumitrescu ar fi fost semnalată în închisoarea de la Văcăreşti. Unii spun că l-ar fi auzit ţipînd în celulă : — Să ştiţi că toate se plătesc pe lumea asta ! Apoi nu i s-a mai aflat urma şi nici nu s-a auzit de vreo sentinţă de condamnare privindu-l. Să fi fost suprimat ca unul ce ştia prea multe ?

Mai era, tot la închisoarea Piteşti, locotenentul politic Marina. Pentru el, şedinţele de tortură constituiau o adevărată hrană sufletească. Stătea cu orele la vizetă şi se desfăta mai ales la şedinţele de blasfemie anti-creştină. Nici de el nu se mai ştie nimic, după transferul lui la închisoarea din Braşov.

Trimis direct de la Ministerul de Interne la Piteşti spre a recruta deţinuţi reeducaţi pentru Canal, colonelul Zeller, din direcţia generală a penitenciarelor, era îmbrăcat în uniformă de miliţie deşi aparţinea Securităţii. După

dizgrația Anei Pauker, s-ar fi sinucis, alegînd un cimitir spre a-și trage un glonte în cap.

De partea deținuților : Eugen Țurcanu. Cei care l-au cunoscut îl caracterizează mai ales prin spiritul demoniac, o inteligență ieșită din comun și dorința de afirmare prin toate mijloacele. Încă din liceu, Țurcanu caută să-și satisfacă voința de putere și grupările de tineret legionar i se par cele mai apte pentru scopul pe care, conștient sau nu, îl urmărește. Face deci parte, prin 1940—1941, din Frățiile de Cruce. Foarte puțin timp, deoarece, imediat ce legionarii intră în ilegalitate, rupe orice legătură cu ei n-are nici o vocație de a înfrunta persecuțiile. Dimpotrivă, imediat după 23 august, Țurcanu este printre primii care se înscriu în partidul comunist. Foarte bun student la Drept, el este unul dintre agitatorii de mase ai partidului, foarte bine văzut de organele locale, iar în 1948 devine membru în biroul județean de partid din Iași. Trimis la București la o școală de diplomați, se face remarcat nu numai prin studiile excelente, dar și prin rolul de informator pe care și-l asumă cu entuziasm. Se pare că doi studenți de la Drept au fost obligați să părăsească Universitatea din pricina denunțurilor sale filozoful de mai tîrziu, Titus Mocanu și scriitorul Aurel Pintilie. Dar cariera lui Țurcanu ce se anunța strălucitoare — era programat să fie trimis la Berna — este curmată brusc printr-o întîmplare care nu numai lui îi va schimba soarta. În Frățiile de Cruce, Țurcanu cunoscuse pe Bogdanovici, legionar ce-și continuase activi-

tatea politică şi în ilegalitate, din care pricină nici nu-şi terminase studiile (nu e sigur nici măcar că-şi trecuse bacalaureatul, cu toate că era mai în vîrstă). În 1945, Bogdanovici, care conducea Centrul studenţesc din Iaşi, îşi aminteşte de un fost frate de cruce pe care-l cunoştea din liceu Ţurcanu. Convocat, acesta îi spune categoric c-a intrat în partidul comunist şi nu mai vrea să ştie de trecut. Şi adaugă că nu-i dă pe mîna poliţiei cu condiţia ca legionarii să nu pomenească de el, niciodată. Convenţia este respectată şi de Bogdanovici şi de aceia din jurul lui care ştiau de existenţa lui Ţurcanu. După ce legionarii din centrele studenţeşti Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara sînt arestaţi la 15 mai 1948, într-una din acele mari nopţi poliţieneşti cînd dubele circulau de-a lungul României pînă în zori, unul dintre tinerii de la Centrul Studenţesc Iaşi mărturiseşte însă la Securitate, sub tortură, că la o întîlnire cu Bogdanovici, prin 1945—1946, ar fi luat parte şi Ţurcanu. Şi e de-ajuns ca acesta să fie arestat şi închis la Suceava, pentru a fi implicat în procesul lotului Bogdanovici. Ţurcanu nu va uita şi nu va ierta : Bogdanovici va muri, chinuit de el, în timpul reeducării de la Piteşti.

La Suceava, unde este cunoscut şi de partid şi de Securitate, se manifestă faţă de Ţurcanu o deosebită bunăvoinţă. Nu este pus cu ceilalţi deţinuţi, are celulă separată, este utilizat ca planton, i se promite că la proces i se vor da circumstanţe atenuante şi o condamnare uşoară, cu suspendarea pedepsei, în aşa fel

încît să-şi poată relua cît mai repede, desigur nu chiar la acelaşi nivel, activitatea de membru de partid, în libertate. În acest timp, în închisoarea de la Suceava se desfăşoară un fel de acţiune de reeducare, însă pe cale cu totul paşnică. Bogdanovici, care-şi face tot felul de procese de conştiinţă pentru că a implicat sumedenie de oameni, acceptă propunerea de a citi colegilor săi de detenţie cărţi marxiste, de a face un fel de îndoctrinare ideologică în celulă. Unii studenţi îl urmează, alţii îl declară trădător. Ţurcanu nu ia parte la acţiune. E planton pe culoar şi urmăreşte de acolo ce se petrece în celulă, informînd probabil autorităţile asupra felului în care se desfăşoară experienţa. Procesul lotului Bogdanovici nu este însă judecat de comunişti, ci de vechi magistraţi militari, aceiaşi poate care-i judecaseră mai înainte pe comunişti şi care acum se străduiau să dobîndească state de serviciu cît mai bune pentru a fi menţinuţi de noul regim. Aşa încît, dau sistematic maximum de pedeapsă la articolul prevăzut. Astfel, Bogdanovici este condamnat la 25 de ani muncă silnică, iar Ţurcanu la 7 ani închisoare corecţională. Toate speranţele lui de a se reabilita rapid se năruie. Introdus în celulă cu ceilalţi, Ţurcanu se integrează grupului lui Bogdanovici, devenind chiar un fel de adjunct al său în reeducare marxistă, pe care acesta o continuă, ca să nu se spună că fusese oportunist şi începuse această acţiune doar pentru a primi o pedeapsă mai uşoară. Ţurcanu nu se poate însă mulţumi cu un rol de adjunct. În

discuţii se distinge printr-o intransigenţă interpretativă, devenind cel mai leninist din grup şi atacîndu-l nu o dată pe Bogdanovici pentru interpretările sale oportuniste, kautkiste. Merge mai departe şi pune sub semnul îndoielii sinceritatea reeducării lui Bogdanovici, începînd să-şi alcătuiască propriul său grup. La Suceava era penitenciar în aşteptarea judecăţii, sau închisoare disciplinară cu celule individuale pentru cei care, în alte închisori, se dovediseră irecuperabili. (Aici a murit cel mai eroic „turnător" din România, Luca Damaschin. Doi ani simulase a fi informatorul colonelului Koller, pentru a salva de la moarte — dîndu-le suplimente de mîncare în calitatea lui de planton —, cît mai mulţi deţinuţi de la Aiud. Descoperit, el a fost transferat, disciplinar, la Suceava).

De la Suceava, tot grupul Bogdanovici este deci îmbarcat într-o zi pentru a fi dus într-o închisoare de execuţie şi, în tranzit, se opreşte la Jilava. Aici, Ţurcanu dispare pe mai multe zile. La întoarcere, pretinde c-a fost la o anchetă suplimentară. De fapt, fusese dus la Ministerul de Interne pentru întrevederi directe cu Nikolski, spre a pune la punct un alt stil de reeducare. Ţurcanu avea, încă de la Suceava, vreo zece studenţi cu totul devotaţi lui şi gata să treacă la acţiune. Împreună cu alţii, recrutaţi la Jilava, Ţurcanu alcătuieşte organizaţia O.D.C.U. (Organizaţia deţinuţilor cu convingeri comuniste), despre care nici un deţinut, în afară de cei care o alcătuiau, nu ştia nimic. Din O.D.C.C. făceau parte vreo

douăzeci de tineri. Iată numele celor mai cunoscuţi dintre ei : Popa Alexandru, zis Popa Ţanu, adjunctul lui Ţurcanu, student la agronomie, la Iaşi, a fost una din cele mai fioroase figuri ale reeducării, şi a condus, cîtva timp, reeducarea la Gherla. Printr-un concurs de circumstanţe asupra cărora vom reveni, a scăpat de condamnarea la moarte şi trăieşte în pace în România. Alţii : Livinski, Mărtinuş, Titus Leonida, Nuţi Pătrăşcanu, Fuchs, Steier, erau legionari, dar şi naţional-ţărănişti şi sionişti.

De la Jilava, acest grup, împreună cu alţi studenţi veniţi din Timişoara şi din Cluj, este îndreptat spre Piteşti, unde sînt reuniţi studenţii — printre ei se mai rătăciseră cîţiva elevi sau muncitori — care nu-şi trecuseră încă diploma. Cei cu diplomă sau licenţă erau trimişi la Aiud, scăpînd astfel de reeducare. În clipa aceea însă, nimeni printre deţinuţi, în afara grupului lui Ţurcanu, nu ştia ce se pregăteşte la Piteşti şi nici ce înseamnă reeducarea. Cel mult dacă cei sosiţi de la Suceava pot să creadă c-ar fi o reeditate a tentativei lui Bogdanovici. De fapt, pînă în ziua de 6 decembrie 1949, nici un deţinut de la Piteşti nu ştia ce-l aşteaptă.

Dumitru Bacu explică astfel de ce a fost aleasă pentru experienţă închisoarea de la Piteşti :

„Situată în afara orașului, spre partea de nord-vest, în apropierea unui pîrîu și departe de orice altă locuință, oferea un mediu foarte prielnic pentru schingiuiri, nici un strigăt neputînd fi auzit de cineva. În acest «centru» ideal pentru experiență au fost adunați toți studenții arestați pînă în toamna lui 1948".

Studenții — relatează mai departe Dumitru Bacu — erau împărțiți în patru categorii. În prima categorie intrau cei reținuți fără sentință judecătorească (ceea ce nu-i împiedica să facă șase pînă la șapte ani închisoare). În a doua se aflau cei condamnați pentru delicte minore nedenunțare, favorizare, simplă suspiciune, pedepsele variind între trei și cinci ani închisoare corecțională. A treia categorie era formată de elementele condamnate cu o oarecare justificare juridică, încadrate în delictul de „uneltire împotriva ordinii sociale", cu pedepse de la opt la cincisprezece ani temniță grea. Marea majoritate a studenților de la Pitești făcea parte din această categorie. În sfîrșit, în ultima intrau cei condamnați de la zece pînă la douăzeci și cinci de ani muncă silnică șefi de grupuri, personalități din lumea studențească cu o influență activă asupra celor din jurul lor. După Dumitru Bacu, împărțirea pe categorii avea drept scop să izoleze pe șefi de categoriile minore, care astfel erau mai susceptibile de a ceda presiunilor. Izolarea din interior trebuia să fie dublată și printr-o izolare totală față de exterior. Astfel, la începutul lui 1949, pachetele cu alimente și corespondența cu familia au fost suprimate. În plus :

„Teroarea gardienilor s-a accentuat. Schingiurile în beciul închisorii au devenit frecvente, pentru motive deseori inventate. Amenințările cu subînțeles greu de ghicit, vizitele dese ale directorului și ale ofițerilor politici prin celule, perchezițiile inopinate la orice oră din zi și din noapte, interzicerea activității de orice natură sub pedepse strașnice, au fost indiciile schimbărilor care trebuiau să intervină nu peste mult".

De la cartea lui Dumitru Bacu să ne întoarcem spre „dosarul" sosit de la București, căruia îi sîntem mereu tributari. În închisoarea de la Pitești, în care conducerea, în frunte cu directorul Dumitrescu și cu locotenentul politic Marina, a primit ordine stricte de la București, iar gardienii știu că vor avea a asculta cu strictețe pe Țurcanu, pe la jumătatea lunii noiembrie 1949, se petrece un transfer. Cincisprezece deținuți dintre cei mai refractari sînt culeși din celulele lor și adunați în Camera 4 Spital, destinată inițial bolnavilor și aleasă pentru prima experiență din cauza relativei ei izolări de celelalte celule. Printre acești ireductibili, mulți legionari desigur, dar și elemente neavînd nimic de a face cu Legiunea, ca de pildă, Sandu Angelescu, din Timișoara, arestat pentru a fi făcut parte dintr-o organizație regalistă și care este ales șef al Camerei 4 Spital. Ajunși acolo, cei cincisprezece studenți găsesc, instalați de cîteva zile, spun ei, pe alți cincisprezece — de fapt, grupul lui Țurcanu — care-i primesc ca pe niște frați. Celula este alcătuită dintr-un prici care merge de la un

capăt la celălalt, doar într-un singur loc e un pat care i se dă lui Sandu Angelescu, ca şef al camerei. Timp de două săptămîni, fiecare din grupul Ţurcanu se leagă în mod special de unul dintre noii deţinuţi. Ţurcanu însuşi îl alege pe Sandu Angelescu, un tînăr de o intransigenţă morală exemplară. Camaraderia este generală, nici o notă falsă, o totală identitate de vederi, o neştirbită opoziţie faţă de regimul comunist. Într-o astfel de atmosferă, tinerii care n-au încă o şcoală a prudenţei în închisoare, îşi deschid repede sufletele şi spun multe lucruri pe care reuşiseră să le ascundă în timpul anchetei, îşi manifestă îngrijorarea pentru cei lăsaţi în libertate, analizează, împreună cu noii lor prieteni, precauţiile pe care cei din afară vor trebui să le ia pentru a nu fi, la rîndul lor, arestaţi, îşi comunică gîndurile cele mai intime. S-ar spune că această Cameră 4 Spital e un fel de laborator al rezistenţei morale, al inflexibilei determinări.

Pînă în dimineaţa de 6 decembrie 1949, de Sfîntul Niculae, cînd se deschide prologul experienţei de la Piteşti. În dimineaţa aceea, gardianul, după ce aduce mîncare, se adresează şefului camerei, lui Sandu Angelescu :

— Ce-i, mă, cu puloverul ăsta verde ? Şi aici faci pe legionarul ?

Sandu Angelescu răspunde :

— N-am fost niciodată legionar şi nici măcar n-am fost acuzat de a fi fost aşa ceva. Sînt arestat ca membru al tineretului regalist şi acesta este puloverul cu care am fost arestat.

Gardianul insistă

— Scoţi imediat puloverul !

Sandu Angelescu încearcă să parlamenteze. Începuse să fie frig. Căzuse chiar puţină ninsoare. Celulele, bineînţeles, nu erau încălzite. Dacă dădea puloverul, rămînea doar în cămaşă. Insensibil la orice fel de argument, gardianul vociferează. Pînă la urmă, Sandu Angelescu cedează, scoate puloverul şi i-l întinde. Iar în timp ce acesta trage, de pe culoar, zăvorul, Sandu Angelescu îl înjură. În clipa aceea, Ţurcanu, cel mai bun prieten al său din celulă, confidentul de două săptămîni de zile, mai mult decît un prieten, un frate, se repede asupra lui, îi trage o palmă — avea o palmă năprasnică şi o carură fizică extraordinară — şi ţipă :

— Cum îndrăzneşti, banditule, să înjuri un gardian !

Stupoare în celulă. În secunda aceea de tăcere uimită, ca la un semnal, fiecare dintre reeducatorii lui Ţurcanu se aruncă asupra prietenului cel mai bun de pînă atunci şi se încinge o bătaie generală.

Pe celular se auzeau vacarm, ţipete, deodată un zgomot de geam spart. Un zăvor care se trage — mai precis un lanţ de fier cum erau pe atunci la uşile celulelor. O tăcere de mormînt. Apoi, din nou, urlete îngrozitoare. Ce se întîmplă înlăuntru ? La un moment dat, cum cei noi veniţi păreau mai tari decît reeducatorii — cu excepţia lui Ţurcanu — acesta îşi scoate bocancul şi-l aruncă în geam. Atunci se deschid imediat uşile şi intră vreo zece gar-

dieni în frunte cu căpitanul Dumitrescu și cu locotenentul Marina. Căpitanul Dumitrescu țipă :

— Ce se întîmplă aici, mă ? Unde vă treziți ? Ce-i gălăgia asta ? Cine-i șeful camerei ?

Sandu Angelescu înaintează

— Îmi dați voie să vă raportez, Domnule Comandant, stăteam în această cameră liniștiți pînă ce un grup de deținuți, conduși de Țurcanu, pe care i-am găsit în această cameră acum două săptămîni, s-au năpustit asupra noastră și au început să ne lovească.

Și căpitanul Dumitrescu, făcîndu-se că e furios

— Așa ? Care ești tu ăla de te cheamă Țurcanu ? Ia să te văd eu la față ? Ce crezi tu, mă, că aici ești acasă, pe moșia lui tat-tu ?

Iese din rînd Țurcanu :

— Îmi dați voie să vă raportez, Domnule Comandant, noi sîntem aici un grup de tineri reeducați care-am făcut o organizație, organizația deținuților cu convingeri comuniste, O.D.C.C., și am propus acestor bandiți să renunțe la atitudinea și la activitățile lor criminale și să se alăture organizație noastre. Atunci ei au sărit asupra noastră și au început să ne lovească. Iată adevărul, Domnule Comandant !

Bineînțeles totul fusese aranjat dinainte. Nu numai la Ministerul de Interne unde Țurcanu fusese dus de la Jilava, spre a discuta direct cu Nikolski, dar și, pentru stabilirea desfășurării primei operații, la Pitești. Țurcanu fusese chemat, cu o zi înainte, la o anchetă de

unde se întorsese foarte trist şi simulase c-a fost bătut. În zadar încerca acum Angelescu să restabilească adevărul. Căpitanul Dumitrescu nu mai voia să audă de nimic.

— Ia ieşiţi pe culoar, voi ăştia refractari reeducării. Dezbrăcaţi-vă la piele.

Deţinuţii, în pielea goală, au fost obligaţi să se întindă pe culoar, direct pe ciment şi timp de peste o jumătate de oră au fost bătuţi aşa cum se toacă bucăţi de carne, de către gardieni înarmaţi cu răngi de fier şi cu bîte. După care, trupurile lor însîngerate au fost tîrîte înapoi în celulă şi puse la dispoziţia reeducatorilor care asistaseră la spectacol. Decalajul de forţe astfel obţinut era zdrobitor. Reeducarea putea să înceapă.

Reeducarea avea patru faze. De-a lungul primei, denumită *demascarea externă*, deţinutul trebuia să-şi arate lealitatea faţă de partid şi de organizaţia O.D.C.C., spunînd tot ce ascunsese la anchetele de la Securitate, denunţînd toate legăturile pe care le păstra în afara închisorii, ca şi complicităţile de care beneficiase. În cursul acestor demascări externe, ale căror rezultate erau înaintate Ministerului de Interne, s-a aflat mai mult decît în toate anchetele de pînă atunci de la Securitate. Declaraţiile erau făcute mai întîi verbal, chiar sub schingiuire, apoi scrise pe o placă de săpun, verificate de cineva din comitetul de reeducare, deseori de Ţurcanu însuşi. În

sfîrşit, trecute pe hîrtie, semnate de declarant şi trimise la Interne.

A doua fază, *demascarea internă*, dădea şi ea rezultate excepţionale pentru Securitate. Studentul schingiuit trebuia să demaşte pe aceia care-l ajutaseră să reziste în interiorul închisorii : fie printre ceilalţi deţinuţi (cei care-l îmbărbătaseră sau îl puseseră în gardă să fie prudent), fie din administraţia închisorii un anchetator mai binevoitor, un miliţian care-i făcuse vreo favoare în timpul executării pedepsei.

Primele două faze aduceau deci servicii directe, concrete, Securităţii, îngăduindu-i să opereze o serie de arestări în afara închisorii şi să elimine din administraţia închisorii elementele mai blînde. Securitate obţinea astfel un supliment de anchetă care n-ar fi putut niciodată fi dus la bun sfîrşit prin metodele clasice de tortură. Celelalte două faze ale reeducării urmăreau un alt scop : anihilarea morală a deţinutului, distrugerea personalităţii sale. Experimentul aparţine, de data aceasta, patologiei mintale.

Astfel se trece la faza a treia, *demascarea morală publică*, în cursul căreia deţinutul e nevoit să calce în picioare tot ce are mai sfînt şi, în primul rînd, familia, Dumnezeul — dacă e credincios, soţia sau iubita, prietenii, pe el însuşi. Trecutul fiecăruia este analizat punct cu punct, pe temeiul lui trebuie inventată versiunea cea mai monstruoasă cu putinţă. Tatăl, spre pildă, trebuie să apară ca un escroc, un bandit, un şperţar. Cum printre deţinuţi se

aflau mulți băieți de la țară — și deci și fii de preoți — aceștia din urmă sînt puși să descrie cu lux de amănunte scenele erotice la care s-ar fi dedat tatăl lor, chiar în altar, să spunem, pe cînd pregătea cuminecătura. Iar mama e arătată ca o prostituată, deținutul fiind pus să inventeze, cît mai detaliat, scenele la care ar fi asistat chiar el. Despre el însuși, deținutul trebuie, în sfîrșit, să închipuie cele mai rafinate perversități. Nimeni nu scapă pînă nu acoperă cu noroi, în public, izvoarele vii ale vieții lui, pînă ce din trecut n-a dispărut ultima fărîmă de care s-ar putea agăța apoi spre a-și reconstitui personalitatea. Și numai atunci cînd dărîmarea îi apare lui Țurcanu ca definitivă, cînd deținutul este considerat demn de a intra în O.D.C.C., intervine a patra fază și ultima condiție pentru a răpune orice speranță a unei întoarceri înapoi reeducatul e pus să conducă procesul de reeducare al celui mai bun prieten al său, schingiuindu-l cu mîinile lui și devenind, astfel, la rîndul lui, călău.

Tortura este cheia reușitei. De-a lungul tuturor acestor faze, confesiunile erau regulat întrerupte de torturi. Orice ai fi spus, oricît de multe infamii ai fi inventat, Țurcanu nu era niciodată mulțumit. De tortură, nu puteai scăpa. Era doar posibil, acuzîndu-te de cele mai mari mîrșăvii, să scurtezi perioada schingiuirii. Au fost studenți torturați două luni de zile, alții, mai cooperativi, doar o săptămînă. O singură excepție, poate nici ea absolută, de la această regulă : grupul O.D.C.C. cu

care pornise Țurcanu la drum. Dar s-a întîmplat ca și unora din acești cincisprezece-douăzeci de colaboratori devotați Țurcanu să le reproșeze lipsa de vigilență, pactizarea cu cei în curs de reeducare și să-i treacă prin cîteva zile de tortură. Pe măsura izbînzii sale, Țurcanu nu voia să împartă cu nimeni gloria de a fi inițiatorul experienței și arunca, din cînd în cînd, suspiciuni asupra celor care-l urmaseră dintru început, pentru a rămîne singurul nepătat, singurul puternic. De fapt, puterea lui era nelimitată și creștea pe măsură ce putea contempla răul săvîrșit și neputința victimelor. Toți deținuții erau obligați să-i spună domnule Țurcanu și să i se adreseze cu Dumneavoastră. El își păstra privilegiul de a le spune „mă". În închisoarea de la Pitești, dispunea de puteri discreționare. Putea deschide ușa de la celulă și cere gardianului să-i aducă „pe banditul cutare din camera cutare". Avea evidența întregii închisori și cunoștea elementele cele mai refractare. Gardianul îi spunea tot Domnule Țurcanu și îi răspundea respectuos. După cîtva timp de la începutul experienței, Țurcanu își alcătuise echipe mici de reeducare, ce acționau în diferite celule și el se plimba în inspecție. Cu cît creștea numărul reeducaților, cu atît Țurcanu se simțea mai tare, și pe măsură ce această putere creștea, înnebunea mai mult, schingiuia, dar și ucidea cu mîinile lui.

Tortura nu consta, bineînțeles, în bătăi. Bătăi au fost totdeauna la Securitate. Și nu numai bătăi. Au fost puși oameni la rotativă,

li s-au răsucit miinile, au fost bătuţi la tălpi, pină cînd nu mai puteau pune piciorul pe pămînt, dar, toţi cei care au trecut prin aceste chinuri spun că erau floare la ureche pe lîngă cele imaginate de Ţurcanu. În primul rînd, pentru că în cursul reeducării trăiai în celulă cu anchetatorul, care nu-ţi dădea o clipă răgaz. Noaptea puteai dormi, e drept, dar numai pe spate, complet gol, cu miinile întinse deasupra păturii. Iar dacă, prin somn, făceai o mişcare, sau încercai să te întorci pe o parte, erai lovit direct în cap cu bita de un reeducator care făcea de planton.

Una din torturile cele mai clasice — aparent simplă, în fapt buimăcitoare — era aşa-zisa „intrare şi ieşire din şerpărie în zece secunde". Pentru cititorii care nu cunosc limbajul închisorilor, să reamintim, mai întîi, ce sînt „şerpăria" şi „broscăria". Într-o celulă din cele mari se aflau de obicei două priciuri (adică două paturi de lemn mergînd de la un perete la altul şi pe care oamenii dorm ca sardelele). Cele mai deseori priciurile aveau două niveluri — parter şi etaj — şi erau simetrice, deci era ca şi cum ar fi fost patru priciuri într-o cameră. Cum camerele erau, în general, supraaglomerate, unii deţinuţi intrau sub prici şi dormeau direct pe ciment. De aici termenul de „şerpărie": te strecurai sub prici ca un şarpe şi acolo nu puteai sta decît întins. În spaţiile dintre priciuri era broscăria. Acolo stăteau oamenii ca broaştele, înghesuiţi pe ciment, dar totuşi mai bine ca în şerpărie, neavînd deasupra capului un prici care să-i

împiedice să facă orice mişcare. Un om proaspăt sosit într-o astfel de cameră ticsită şi negăsind nici un loc, intra mai întîi la şerpărie, trecea, cînd putea, la broscărie şi numai apoi ajungea, într-o bună zi, pe prici. În ce consta „intrarea şi ieşirea de la şerpărie în zece secunde" ? Te aruncai pe burtă şi în zece secunde trebuia să fi ieşit de acolo şi să te prezinţi în poziţie de drepţi în faţa lui Ţurcanu. Apoi din nou în şerpărie şi din nou în faţa lui Ţurcanu, tot în zece secunde, de vreo sută de ori. Cînd ieşeai de sub şerpărie erai bătut cu obiecte metalice sau cu cureaua pînă la sînge. Şi iar trebuia să pătrunzi în şerpărie, de data asta în cinci secunde, deoarece timpul se scurta pe măsură ce deţinutul obosea. Au fost perioade cînd „intrarea şi ieşirea din şerpărie", cu torturile intercalate, durau în mod neîntrerupt cîte şase ore în şir. Dacă vreunul cădea şi-şi pierdea cunoştinţa, se arunca peste el o găleată cu apă şi imediat ce-şi revenea, operaţia reîncepea. Unul dintre primii reeducatori din grupul lui Ţurcanu, Nuţi Pătrăşcanu, era acela care atunci cînd un tînăr cădea într-o astfel de comă, îi lua pulsul pentru a vedea dacă e sau nu în primejdie de moarte şi comanda reluarea operaţiei.

Dar chiar dacă era cea mai epuizantă, „intrarea şi ieşirea din şerpărie" nu era şi cea mai groaznică dintre torturi. A fost practicată toată gama — posibilă şi imposibilă — a torturilor : diferite părţi ale corpului erau arse cu ţigara, au fost deţinuţi cărora li s-au necrozat fesele şi le-au căzut cum cade carnea de

pe leproși. Alții au fost obligați să mănînce o gamelă de fecale și după ce o vomau li se înfunda voma în gît.

Imaginația delirantă a lui Țurcanu se dezlănțuia mai ales atunci cînd avea de-a face cu studenți care credeau în Dumnezeu și se străduiau să nu se renege. Astfel, unii, erau „botezați" în fiecare dimineață scufundați cu capul în hîrdăul cu urină și materii fecale, în timp ce ceilalți în jur psalmodiau formula botezului. Acesta dura pînă ce apa făcea bulbuci. Cînd deținutul recalcitrant era pe punctul de a se îneca, era scos, i se dădea un scurt răgaz să respire, apoi era scufundat din nou. Unul dintre acești „botezați" căruia i se aplicase sistematic tortura, ajunsese la un automatism care l-a ținut vreo două luni de zile : mergea în fiecare dimineață și-și băga singur capul în hîrdău, spre hazul reeducatorilor.

Cît despre studenții în teologie, ei erau obligați de Țurcanu să oficieze în slujbele negre pe care le regiza mai ales în săptămîna Paștelui și-n noaptea Învierii. Unii făceau pe țîrcovnicii, alții pe preoții. Textul liturghiei lui Țurcanu era, bineînțeles, pornografic, parafrazînd, la modul demonic, textul original. Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu era numită „marea curvă", Isus „idiotul care a murit pe cruce". Studentul în teologie căruia îi revenea rolul preotului era dezbrăcat în pielea goală, apoi acoperit cu un cearceaf mînjit cu fecale, de gît i se atîrna un falus făcut din D.D.T., pîine și săpun. În noaptea Învierii din 1950,

deținuții în fază de reeducare de la Pitești au fost obligați să treacă prin fața unui atare „preot" să sărute falusul și să spună „Hristos a înviat". Țurcanu observa mimica fiecăruia, și dacă unul dintre cei care se declaraseră reeducați, care-și denunțaseră toți prietenii și cunoscuții, care descriseseră cum se culcaseră cu mamele lor sau cum își violaseră surorile, avea acum o clipă, totuși, de ezitare, dacă se simțea că are o strîngere de inimă în acest moment al blasfemiei, atunci izbucnea

— Ah, banditule, va să zică ți se pare că profanezi, mai sînt în tine rămășițe din educația ta mîrșavă ! Ia să treci din nou prin toate fazele. Ceea ce te-a făcut să tremuri acum, te-a împiedicat să faci și demascarea internă și demascarea externă cum ar fi trebuit. Vei relua de la capăt întreaga reeducare.

De ce studenții de la Pitești nu se sinucideau decît să suporte acest infern cotidian care ducea, în orice caz, la distrugerea lor psihică, la anularea statutului lor de oameni ? Răspunsul e simplu nu se sinucideau pentru că n-aveau cum. În celulă nu dispuneau de nici un obiect metalic. De nici un cuțit, de nici o furculiță. Mîncarea din gamelă erau obligați s-o apuce cu gura, ca porcii în troacă. Lingurile, tacîmul, deveneau o favoare acordată numai reeducaților transformați în torționari. Evident că acest mod de a se alimenta nu reprezenta doar o precauție împotriva si-

nuciderilor, ci făcea parte din sistemul de degradare generală. Dumitru Bacu dă următoarele detalii în cartea sa despre Piteşti :

„Studenţii erau obligaţi să mănînce «porceşte», adică servindu-se numai de gură. Studentul trebuia să se aşeze în genunchi, cu mîinile la spate, sau direct pe brînci, dacă acesta era ordinul şefului de reeducare. Din poziţia aceasta, trebuia să soarbă lichidul fierbinte din gamela pusă în faţa lui. «Banditii» nu aveau voie să spele gamela după ce consumau conţinutul. Curăţatul se făcea cu limba. pentru că apa dată în celulă era consumată numai de cei care erau deja reeducaţi. (...) Se aducea de pe coridor de către plantoane în ciubere de lemn sau în alte vase, evitîndu-se bineînţeles orice vas casabil care ar fi putut da cuiva un mijloc de sinucidere".

Că astfel de metode urmăreau înainte de toate umilirea victimei, ne mai dă o dovadă — dacă ar mai fi nevoie — tot Dumitru Bacu, semnalînd cazul unui student în teologie (desemnat de iniţialele A.O.) obligat să-şi facă nevoile în gamelă şi să primească mîncarea în ea, fără a avea voie s-o curețe în prealabil altfel decît tot cu limba.

Încercări de sinucidere au fost totuşi, şi nenumărate. Unii au încercat să-şi sfîşie arterele cu dinţii, alţii să-şi strivească capul de perete. În zadar. Erau, în general, surprinşi la timp de reeducatorii însărcinaţi cu supravegherea lor permanentă.

Tot Dumitru Bacu dă cazul studentului N. V. de la Facultatea de Teologie din Timi-

șoara, care, după ce a încercat să-și taie venele și n-a reușit, a profitat de clipa în care s-a adus un hîrdău fierbinte cu supă de fasole din care ieșeau aburi și a sărit de pe priciul de la etaj cu capul direct în hîrdău. Spera să aibă arsuri de gradul I. N-au fost decît de gradul III și, ca pedeapsă, a fost snopit în bătăi pînă și-a scuipat plămînii.

Un alt student (C.S.) de la Facultatea de Drept din Cluj a mîncat, pentru a-și pune capăt zilelor, o jumătate de kilogram de săpun. Dar, deși săpunul era făcut din reziduuri de petrol, n-a avut nimic.

A existat totuși un student care a reușit să se sinucidă. O dată la două săptămîni, nu din considerente de umanitate ci ca să nu se declare vreo molimă în închisoare, deținuții de la Pitești erau duși la baia care se afla la etajul V. Studentul Șerban Gheorghe, de la Murfatlar, arestat la București în 1948, s-a aruncat prin golul din spirala scării și a murit pe loc. Cînd a venit iar rîndul la baie, peste alte două săptămîni, o plasă fusese întinsă între etaje. Sinuciderea devenea cu neputință și, de fapt, de-atunci încolo, nu se mai știe de vreun student care să fi izbutit să-și pună capăt zilelor la Pitești.

Dacă sinuciderile erau excluse, de ucis, în schimb, se ucidea la Pitești. Cele mai deseori, Țurcanu era cel care ucidea cu mîna lui prin torturi neîndurătoare.

Victima lui privilegiată a fost Bogdanovici, pe care-l considera responsabil de arestarea lui și pe care s-a răzbunat însutit. În Camera 4 Spital, Țurcanu s-a „ocupat“ special de Bogdanovici, căruia i-a rezervat cele mai terifiante schingiuiri. I-a zdrobit dinții, unul cîte unul (cînd a murit nu mai avea nici unul). Timp de trei zile, fără întrerupere, a jucat pe pîntecele și pe pieptul lui, auzind cum îi troznesc și i se rup oasele. Victima avea o rezistență nemaipomenită. Numai după vreo sută de hemoragii interne a fost dus la infirmeria închisorii în comă, cu ruptura pancreasului și cu intestinul perforat. A mai trăit încă două săptămîni și s-a stins în Joia Mare 1950, spunînd că se bucură că moare, că suferințele sale au reprezentat o dreaptă ispășire a păcatului de a fi acceptat să stea de vorbă cu comuniștii și să încerce punerea în aplicare a primului plan de reeducare prin citirea de texte marxiste la închisoarea din Suceava. Bogdanovici n-a apucat să fie reeducat, să intre în O.D.C.C., să devină torționarul altora. Setea de răzbunare a lui Țurcanu i-a curmat zilele mai înainte.

Aceeași răzbunare o proiecta dealtminteri asupra celorlalți legionari, neiertîndu-le de a fi fost la originea arestării lui. Unuia dintre ei i-a spus odată aproximativ aceste vorbe:

— „Dacă v-am fi spus: care dintre voi vrea să moară, s-ar fi găsit destui nebuni cu educația voastră exaltată care ar fi răspuns: «moartea, numai moartea legionară», și am fi dat naștere altor Nicadori, altor Decemviri,

cum au făcut partidele istorice cînd v-au ucis. Noi facem altceva, noi facem mai bine: vă ucidem moral, să vă fie scîrbă de voi înșivă, să nu mai puteți aștepta nimic, să nu mai puteți dori biruința legionară. Cine dintre voi să dorească așa ceva? Pop Cornel? Mai poate el dori biruința legionară? Ca să vină legionarii din străinătate și să-i spună, trădătorule? Nu cîntați voi c-avem doar gloanțe pentru trădători? Acum nu mai sînteți decît niște epave. Iată ce am reușit. Ceea ce idioții de liberali și de țărăniști n-au putut. Dimpotrivă, ei au făcut din voi niște martiri. Ia pășește tu acum «pe culmi de veac». Să-ți văd pasul legionar. După ce-ai trecut prin reeducare e imposibil să mai pășești cu mîndrie. Nu mai poți avea decît un mers umil, un mers care cere iertare".

Pop Cornel fusese dintre tinerii cei mai curajoși. Organizase fuga în străinătate a vreo douăzeci și cinci de persoane, refuzînd să plece și el. În Camera 4 Spital rezistase multă vreme la reeducare. După șase săptămîni de tortură nu mai era decît o masă de carne tumefiată în care nu i se mai puteau distinge nasul, ochii, gura. Dumitru Bacu îl întîlnește mai tîrziu în închisoarea Gherla, mergînd la baie, și-i vede pe spate niște urme ciudate, un fel de brazde verticale de-a lungul spatelui, iar în loc de fese, niște scobituri. Erau urmele chinurilor de la Pitești. Prăbușirea lui Cornel Pop a fost spectaculară. Devenise unul dintre cei mai temuți torționari. A fost executat ca reeducator.

Altul, dintre cei mai schingiuiţi de Ţurcanu — şi probabil din aceleaşi motive — a fost Costache Oprişan, şeful Frăţiilor de Cruce pe întreaga ţară. Fost student în filozofie la Cluj, mai vîrstnic (fusese în Germania, unde-l audiase pe Heidegger), Oprişan fusese apreciat de Lucian Blaga şi de D. D. Roşca, care, deşi nu-l avuseseră student decît un an, îl consideraseră ca pe unul dintre elementele cele mai dotate. A trecut de mai multe ori prin toate fazele reeducării, de fiecare dată Ţurcanu declarîndu-l nesincer. În Camera 4 Spital se mai puteau vedea pînă în 1952 urmele sîngelui său, iar Ţurcanu, chinuind odată pe un tînăr din Frăţiile de Cruce îi spusese chiar :

— Vreau să-ţi ţîşnească sîngele pînă-n tavan, să facă acolo uniunea mistică cu sîngele lui Oprişan.

Bolnav de oftică, Oprişan a fost scos din sala bolnavilor şi dus într-o celulă de temniţă grea, unde a fost pus să bată cu mîna lui pe un frate de cruce care-l adora şi-l considera ca pe un fel de zeu. Oprişan nu mai avea decît treizeci şi şapte de kilograme cînd a murit la Spitalul închisorii Văcăreşti, în 1957, de tuberculoza contractată atunci.

Dar iarăşi nu trebuie să se creadă că torturile şi uciderea erau rezervate legionarilor, că aveau drept scop doar exterminarea unei mişcări politice. Unul dintre cei mai groaznic chinuiţi a fost, de pildă, Sandu Angelescu, arestat ca regalist, şi prin care Ţurcanu şi-a şi început experienţa.

De fapt, Țurcanu se slujea de cel mai mic prilej pentru a pune în cauză sinceritatea celui care trecea prin reeducare și a-l tortura din nou. Astfel, unul dintre cei mai inteligenți studenți de la Facultatea de filozofie din București, Huică, după ce a rezistat cît a putut, și-a dat seama că nu e nimic de făcut și a trecut prin toate fazele reeducării. Deși sub tortură, nu-și pierduse probabil simțul humorului. Ajuns la demascarea morală și în ciuda faptului că inventase tot felul de monstruozități, Țurcanu îl schingiuia mereu. Atunci, dintr-o dată, ca iluminat, a strigat :

— Domnule Țurcanu, sînt un criminal, un bandit, n-am mărturisit lucrurile cele mai groaznice am regulat capre, gîște, curci, rațe... și enumerarea de animale nu se mai termina. Drept pedeapsă, Țurcanu l-a pus să treacă din nou prin toate fazele reeducării, să ia totul de la început. Această izbucnire a lui Huică l-a costat alte patru săptămîni de torturi. Nu se știe ce s-a mai ales din el.

Se știe în schimb că în cursul reeducării au pierit cel puțin cincisprezece studenți, dintre care :

Nedelcu a murit în postura de crucificat, schingiuit de Țurcanu, care, constatînd moartea, a bătut în ușă și a spus gardianului împingînd hoitul cu bocancul : — Ia-l pe banditul ăsta : i-a cedat inima.

Gafencu, de la Iași, torturat cu patimă sporită din pricina „misticismului" său.

Cantemir, de la Facultatea de chimie din Iaşi, care refuza cu îndărătnicie să-şi denunţe prietenii.

Paul Limberea, din Piteşti şi Gheorghescu care au murit în cursul „demascării externe".

Să ne mai mirăm că în astfel de condiţii, în afară de cei morţi, reeducaţii au devenit, la rîndul lor, reeducatori, adică schingiuitori ? Şi deseori cu atît mai cruzi cu cît fuseseră înainte mai rezistenţi ?

Am văzut cazul atît de clar, în tragismul lui, al lui Cornel Pop. Un alt schingiuitor, dintre cei mai temuţi, era Paul Caravia, student în filozofie de la Bucureşti, unul dintre reeducatorii notorii de la Gherla, care nu şi-a mai putut reveni nici după ce totul s-a terminat şi a continuat şi în afara închisorii meseria de informator. Asumîndu-şi pînă la capăt noua şi inumana sa condiţie, Caravia a avut, o dată eliberat din închisoare, timpul să organizeze cu vreo douăzeci de oameni un grup de opoziţie, să-i toarne pe toţi, să intre cu ei în puşcărie pentru ca el să fie eliberat după şase luni şi ceilalţi să rămînă pînă la amnistia generală. Acum cîţiva ani, Paul Caravia era cercetător în probleme de istoria artelor şi bibliotecar al Institutului de Arhitectură. Nu ştim dacă mai este şi azi.

Alt caz, mult mai complicat : studentul la Medicină, Gheorghe Calciu. Depinde cînd l-ai cunoscut : înainte de reeducare, după propria

să reeducare, sau după ce întreaga operaţie a luat sfîrşit. Înainte de Piteşti, Calciu fusese printre cei mai intransigenţi, după reeducare, dintre torţionarii cei mai înrăiţi, după sfîrşitul experienţei, în clipa cînd se înscena procesul cu ţapi ispăşitori, redevine vechiul om, curajos şi leal. Calciu n-a putut să fie judecat în lotul lui Ţurcanu, deoarece a anunţat că nu va răspunde la nici o întrebare pînă cînd nu va fi adus ca martor la proces adevăratul iniţiator al experienţei, generalul Nikolski.

Dumitru Bacu l-a văzut la Gherla în propria sa celulă

„Dintre reeducaţii din celulă, cel mai periculos pe vremea aceea era un fost student în medicină, Calciu Gheorghe, poreclit „eminenţa cenuşie" a directorului Goiciu ; Calciu era unul dintre cei mai devotaţi informatori pe care i-a dat reeducarea şi care a luat oarecum locul lui Ţurcanu".

Dar tot Dumitru Bacu, adăuga cîteva pagini mai departe :

„A fost ridicat de la Gherla şi dus la Ministerul de Interne pentru anchetă. La plecare era încă reeducat convins. Nu ştiu cît a rămas aşa, dar peste doi ani exact am avut ocazia într-adevăr unică să aflu despre trecerea lui prin minister şi despre ceea ce i se pregătea, direct de la el. În 1956, într-o celulă din arestul principal al ministerului de pe Calea Victoriei, mai exact în celula care se găseşte în faţa camerei ofiţerului de serviciu sau «şeful arestului» cum i se mai spune, am găsit, tras cu acul în litere Morse, următoarea frază

care m-a înfiorat : «Calciu Gheorghe am fost adus aici pentru ca să fiu omorît, nu sînt vinovat».

N-a fost condamnat la moarte (sau i s-a comutat) și a fost trimis după procesul său — separat de al lui Țurcanu și al lotului său — la secția de exterminare de la Jilava, faimoasa cameră 53, unde a dovedit că se schimbase integral. S-a purtat, aveau să spună apoi colegii săi de celulă, ca un sfînt cu ei, mergînd pînă la sacrificiu. În cursul unei epidemii de dezinterie, și-a tăiat venele pentru a da celor bolnavi să bea sînge. Cînd a ieșit din închisoare era profund religios, s-a înscris la teologie și a ajuns profesor la Seminarul teologic. Predicile pe care le ținea erau ascultate nu numai de studenții săi, ci și de studenți de la științele exacte. În 1977, a fost dat afară din postul său de profesor, supravegheat, amenințat, șantajat ca să se liniștească. Nu s-a liniștit. Ajutat de un grup de credincioși ce se reuniseră pentru a-l apăra și a scrie Patriarhului, Calciu n-a cedat. A fost din nou arestat la 10 martie 1979, condamnat la zece ani închisoare, comutați în șapte ani și jumătate, și supus unui regim de exterminare în închisoarea de la Aiud (4).

Că și-au revenit, plătind pînă la martiraj o vină ce nu fusese a lor, așa cum a făcut-o părintele Calciu, sau că nu și-au mai putut niciodată recompune vechea personalitate, fie ajungînd pe pragul nebuniei, fie vegetînd apatic, fie încăpățînîndu-se în rău ca Paul Caravia, oricare dintre schingiuiții-schingiuitori,

dintre reeducații-reeducatori, dintre victimele-călăi ar fi putut repeta fraza scrisă în morse de Calciu pe un zid de închisoare: *„nu sînt vinovat"*. Toți, în afară de majoritatea celor ce constituiseră primul grup din jurul lui Țurcanu. Ca să nu mai vorbim de autoritățile comuniste, la toate nivelurile, cărora le incumbă toată răspunderea „reeducării".

*

Se produsese, de fapt, la Pitești, o mutație a psihismului omenesc. Se născuse un nou tip uman — dacă se mai putea numi astfel — care va deveni o enigmă și o teroare pentru deținuții din închisorile alese pentru extinderea experienței. Deoarece „insula" Pitești era menită să devină „arhipelagul" Pitești.

Pînă la sfîrșitul lui 1950, cînd Țurcanu lipsește o săptămînă de la Pitești — e dus la București să discute cu Nikolski modalitățile operației — nimeni în afara „insulei" terorii absolute care era Piteștiul nu știa ce se petrecuse acolo. Dar o dată cu răspîndirea studenților reeducați la Canal, la Gherla, la Tîrgu-Ocna, la Ocnele Mari, zvonurile încep să circule din închisoare în închisoare asupra apariției acestei spețe noi. Nimeni nu înțelege cum s-a putut ivi, dar toată lumea se teme de ea.

Dumitru Bacu povestește cum, în 1951 mai întîi, apoi în 1952, deținuți veniți de la Canal în închisoarea în care se afla, șoptesc, avertizează:

„— Feriți-vă de studenți ca de Satana! (...) chiar dacă se prezintă sub masca prieteniei.

Au făcut prea mult rău şi unii continuă să mai facă".

Dumitru Bacu se miră, se revoltă

„— De ce vorbeşte toată lumea aşa de studenţi ? Ce s-a petrecut cu ei ca să devină atît de răi ? Doar ştii că altfel au fost înainte".

Şi interlocutorul său îi răspunde :

„— Nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu ce a fost cu ei. Îţi spun doar că muşcă rău. Pe furiş. Fereşte-te..."

Avertizat, o dată, de două ori, de trei ori, Dumitru Bacu tot nu înţelege, după cum, multă vreme, nimeni n-a izbutit să priceapă ce se întîmplase.

„Întreaga studenţime era pusă în cauză (...) Şi totuşi oamenii aceştia nu puteau să mintă. Pentru că vorbeau de propria lor persoană, de propria lor suferinţă. (...) Studenţii bat, denunţă, sînt informatorii ofiţerilor politici, măresc normele, chinuiesc pe cei care nu le pot îndeplini..."

Dar, într-o zi, la Gherla, il avertizează chiar un student :

„— Să vă feriţi de mine ! Eu sînt student. Şi asta trebuie să vă spună mult. Să vă feriţi nu numai de mine, ci de toţi studenţii. Mai ales de cei care vă sînt prieteni".

Mai mult nu putea să spună nici un reeducat. Singurul care încercase s-o facă, la Gherla, fusese prins şi pedepsit în aşa fel încît nimeni să nu-l mai imite.

Tot Dumitru Bacu, povesteşte :

„Printre studenţii sosiţi de la Piteşti şi scoşi la muncă în fabrică, se afla şi unul originar

din Ploiești, Rodaș. La ieșirea din atelier a întîlnit foști prieteni de activitate, oameni în care avea încredere oarbă. Profitînd de o mică clipă de libertate, a mărturisit unuia dintre ei toată drama Piteștiului, în cuvinte simple și încercînd să-l facă să priceapă cît mai repede. Nu avea prea mult timp. Prietenul l-a ascultat cu atenție, apoi, surprins de cele auzite, a încercat să verifice autenticitatea întrebînd... pe un alt student în care avea aceeași încredere ! Mai degrabă cerea de la acesta infirmarea spuselor pentru că de crezut nu putea crede ! Și într-adevăr, studentul l-a liniștit. „Rodaș este informatorul securității și cele spuse fac parte dintr-un program vast, pus la cale de comuniști pentru compromiterea studenților". Muncitorul a plecat liniștit să se culce. I se luase o piatră grea de pe inimă. Studentul a plecat imediat să raporteze lui Țurcanu. I se luase și lui o piatră de pe inimă pentru că se pare că el era însărcinat să-l supravegheze pe Rodaș. Simplă coincidență ! Muncitorul a spus și altor prieteni să se ferească de Rodaș. Dar acesta nu a mai avut prilejul să se ducă în atelier. A doua zi, într-o celulă de la etajul trei a apărut Țurcanu. A ordonat tuturor studenților să se întoarcă cu fața la perete. Apoi a făcut pe cineva să intre în celulă. A ordonat din nou studenților să revină cu fața spre ușă. Cineva stătea lîngă el, dar nu se putea ști cine pentru că avea capul acoperit cu un sac".

Cînd e smuls sacul de pe capul deținutului, nimeni nu-l poate identifica :

„Obrazul întreg era numai o rană tumefiată, vînătă. Pete mari de sînge acopereau întreg chipul, prelungindu-se în jos pe haine. Omul se clătina pe picioare abia ţinîndu-se drept. Tremura din tot corpul ca apucat de friguri".

Şi atunci Ţurcanu spune :

„— Rodaş a vorbit. (...) Eu am urechi peste tot. (...) Este primul caz, altul nu va mai putea fi adus în faţa voastră, pentru că nu va mai trăi".

Scena a fost repetată în toate celulele cu studenţi. Era încă o metodă inventată de Ţurcanu şi bine pusă la punct la Piteşti. Se numea „asistarea la spectacol". Ţurcanu observase că pentru cei ce trecuseră prin chinuri, faptul de a asista la schingiuirea altora era deseori mai insuportabilă decît a o suporta ei înşişi, terorizaţi şi de perspectiva de a putea deveni, la cel mai mic capriciu al reeducatorului, din spectator, actor. Era deci normal, din punctul lui de vedere, ca „asistarea la spectacol" să fie inclusă în metodele de reeducare.

Să ne întoarcem la Piteşti, unde se pregăteşte extinderea reeducării. Colonelul Zeller (acelaşi care, după dizgraţia Anei Pauker şi a lui Teohari Georgescu, îşi va trage un glonte în cap într-un cimitir) selecţionează pe studenţii ce aveau să fie trimişi la Canal, la brigăzile 13 şi 14 din colonia Peninsula. Un alt

grup de treizeci-patruzeci de reeducați este expediat la Gherla pentru a experimenta metodele reeducării și la oamenii în vîrstă. Alții sînt expediați la închisoarea de la Ocnele Mari. În sfîrșit, tuberculoșii au fost transferați la închisoarea-sanatoriu Tîrgu-Ocna, sub direcția unui veteran al demascărilor, Nuți Pătrășcanu, student în medicină.

Și pentru că avem pentru prima oară prilejul să constatăm un eșec al reeducării, să nu începem prin Canal, sau prin Gherla, unde experiența a reușit, la început, tot atît de bine ca la Pitești, ci să ne oprim mai întîi la cele două cazuri de oprire forțată a demascărilor.

Primul s-a produs tocmai la închisoarea de tuberculoși de la Tîrgu-Ocna. Dat fiind că aici se aflau doar bolnavi în ultimul grad, sau infirmi, nu s-a putut recurge la tortura neîntreruptă — piatră de temelie a experienței. Ea a fost înlocuită prin camera neagră — fără aer — și mai ales prin șantajul cu medicamentele care nu puteau fi obținute decît dacă te supuneai și-ți făceai demascarea. Dumitru Bacu povestește cum greva foamei s-a declanșat în jurul unui student de la Facultatea de Drept de la București, Virgil Ionescu, care trecuse parțial prin demascări la Pitești și, nemaisuportînd repetarea lor, a încercat să se sinucidă, tăindu-și venele cu o lamă. Ceilalți studenți au declarat că încep greva foamei și că n-o vor întrerupe pînă nu va veni procurorul să pună capăt demascărilor. Într-o duminică dimineața, cînd pe terenul de sport din preajma închi-

sorii se disputa un meci de fotbal, studenții, îngrămădiți la ferestre, au început să țipe, cerînd ajutor. Știrea s-a răspîndit în oraș și a fost anunțat procurorul tribunalului din Bacău. Probabil din inițiativă proprie, comandantul Securității locale a ordonat o anchetă. Nici un reeducator n-a fost pedepsit, dimpotrivă, cei de la Pitești au domnit mai departe peste închisoare, dar demascările au fost întrerupte.

Tot Dumitru Bacu dă amănunte despre ratarea experienței în închisoarea de la Ocnele-Mari. Nici aici izolarea nu putea fi atît de deplină ca la Pitești. Deținuții munceau într-un atelier de mobilă și pe lîngă politici se aflau și deținuți de drept comun. Reeducatorii veniți de la Pitești le-au luat locul în muncile de pe coridor ce le îngăduiau să controleze viața închisorii și să-și aleagă mai lesne primele victime. Zece la început, izolate în celulele mici dintr-o aripă a închisorii, la nord. Printre ele Atanase Papanace, avocatul Mateiaș, din Făgăraș, avocatul Nicolae Mătușu, fost secretar al partidului țărănesc din Grecia, refugiat în România în timpul războiului, muncitorul Gheorghe Caranica, deținut încă de pe vremea lui Antonescu. Fuseseră aleși, în general, oameni mai în vîrstă care se presupunea că nu vor opune o mare rezistență. Dar nu numai c-au fost mai tari decît mulți tineri, ci au găsit și mijlocul de a comunica celorlalți deținuți ce se întîmplă. În numele tuturor, personalități mai de vază printre cei închiși, profesorul Manoilescu, fost ministru, Solomon, Pop Gheorghe, Petre Țuțea, Vojen etc. au amenin-

țat cu sinuciderea în masă dacă nu încetează schingiuirile. Cum legăturile cu exteriorul erau asigurate fie prin deținuții de drept comun, care îi detestau pe reeducatorii ce le răpiseră muncile de pe coridor, fie prin vizite la vorbitor, riscul divulgării era prea mare. Demascările au fost deci, și de data aceasta, oprite.

A avertiza direcția închisorii era prima reacție a deținuților care nu pricepuseră că reeducarea se desfășoară după un plan bine pus la punct direct de Ministerul de Interne de la București. Numai că nu toți cei care au îndrăznit să atragă atenția administrației s-au bucurat de același succes ca la Ocnele-Mari sau Tîrgu-Ocna.

Să luăm un caz la Gherla, așa cum e relatat tot de Dumitru Bacu :

„Primul care a încercat să avertizeze administrația a fost un muncitor macedonean din Banat, condamnat la zece ani temniță grea, mi se pare. În plină demascare, celula a fost vizitată de un director de la Ministerul de Interne. Cel venit în inspecție se pare că era însuși Nikolski, însărcinat cu direcția generală a anchetelor din toată țara. (...) Din grupul aliniat, în poziție de drepți, pe cînd nimeni nu se aștepta, pentru că avertismentul fusese dat numai cu puțin înainte, muncitorul se desprinde și cere să raporteze".

Muncitorul cu inițialele E.O. descrie chinurile suferite în demascare.

„Directorul Gheorghiu, care asista la scenă, a simulat atît de perfect surprinderea, încît înșiși cei chinuiți puteau să creadă că nu știe nimic. I-a spus inspectorului că nu a auzit despre aceste schingiuiri, că lui nu i s-a raportat niciodată nimic, că va cerceta să vadă ce este adevărat și că va lua măsurile cuvenite pentru îndreptare, dacă va constata că cele spuse sînt adevărate, măcar în parte. (...) Anchetă nu s-a făcut și nici măsuri nu s-au luat. Măsurile le-a luat în schimb Țurcanu au constat în smulgerea unghiilor de la picioare cu cleștele (...) într-una din celulele mici în care E.O. a fost izolat după raport. Cînd l-am întîlnit pe E.O., în 1954, se hrănea cu cartofi și pîine pentru că din celulă a ieșit cu ficatul distrus pentru totdeauna".

Nu știm dacă generalul Nikolski s-a deplasat în persoană la Gherla pentru o inspecție. Dacă așa s-a întîmplat, cum putea să ghicească bietul E. O. că cere ajutor tocmai inițiatorului schingiuirilor de care se plîngea ?

La Gherla, dealtminteri, amestecul mai marilor închisorii în reeducare a fost direct, nu ca la Pitești, unde Dumitrescu și Marina se mulțumeau să contemple scenele de tortură prin vizetă. Aici, căpitanul de Securitate Gheorghiu ca și ofițerul politic Avădanei, amîndoi de o cruzime proverbială, și pînă și medicul închisorii, Bărbosu, ar fi luat parte la demascări. Tradiția a fost urmată și după încheierea reeducării, cînd locul lui Gheorghiu a fost luat de vestitul Goiciu, care se spune că depășea în ferocitate și pe Maromet de la Jilava.

Dar să nu anticipăm. Oroarea are treptele ei și pe cea de sus stă, incontestabil, reeducarea. De la Pitești pleacă deci spre Gherla o echipă de treizeci-patruzeci de reeducați, dintre cei cu o reputație de cruzime bine stabilită ca Livinski, Mărtinuș, Paul Caravia cu adjunctul său Danil Dumitreasa, Pop Cornel, Morărescu, Măgirescu. Popa Țanu, adjunctul lui Țurcanu, are direcția operațiilor.

Mic de statură, cu o privire blîndă, inteligent, nu prea cultivat, Popa Țanu se dovedește la Gherla un demn urmaș al lui Țurcanu. Mai mult chiar, se obișnuiește atît de bine să domnească asupra tuturor, încît, atunci cînd, în 1951, autoritățile decid transformarea închisorii Pitești în loc de detențiune pentru cetățeni străini și Țurcanu sosește cu restul echipei sale la Gherla, Popa Țanu nu se arată dispus să i se subordoneze din nou. De unde o rivalitate cruntă între cele două grupuri, echipele de torționari străduindu-se să aibă în palmares cît mai mulți morți și schingiuiți.

Lui Popa Țanu i se pun la dispoziție celulele cele mai izolate, 96, 97, 98, camera 101, dar mai ales camera 99 de la etajul trei.

Față de Pitești, două inovații sînt de semnalat la Gherla. Mai întîi, reeducarea este aplicată și oamenilor în vîrstă. Apoi, accentul nu mai este pus asupra demascării „interne" și „externe" prin care Ministerul de Interne obținea un supliment de anchetă. Prin 1951 completarea dosarului devenise mai puțin importantă, iar noua Securitate, dezbărată de ele-

mentele din vechea poliţie, îşi pusese la punct metodele, devenise cu totul „operativă".

La Gherla se va tortura de dragul torturii, fără a se mai urmări un scop practic. Dumitru Bacu, care a fost şi el deţinut la Gherla, dar după încheierea reeducării, ajunge la următoarea concluzie

„Aici s-a bătut numai de dragul de a se bate. S-a bătut fără scop. Muncitori şi studenţi, elevi, intelectuali sau analfabeţi, au fost chinuiţi de-a valma, chiar cînd nu mai aveau nimic de spus, chiar cînd spuseseră mai mult decît făcuseră".

Să alegem doar cîteva cazuri. La Gherla a fost ucis în chinuri fruntaşul socialist Flueraş. Asupra torţionarilor săi stăruie două versiuni. După unii, ar fi fost ucis de Juberian — student la Facultatea de Filozofie din Cluj, după alţii, printre care D. Bacu, Juberian n-ar fi făcut decît să asiste în timp ce Flueraş era bătut cu saci de nisip, pînă la moarte, de Ludovic Rek, unul dintre reeducatorii temuţi de la Gherla, fost secretar al tineretului comunist din Ardeal, arestat apoi ca agent al Siguranţei. L-ar fi chinuit pe Flueraş, care avea aproape 70 de ani, într-o celulă de la parterul închisorii Gherla, ajutat de Henteş.

Dacă numele torţionarului lui Flueraş este controversat, în schimb nu există îndoială că Livinski s-a „ocupat" personal de Aurelian Pană, fost ministru antonescian al agriculturii. Aurelian Pană, care fusese foarte gras, devenise aproape distrofic în închisoare şi-i atîrnau mai multe rînduri de piei. Livinski îl obliga să se dezbrace şi-l întreba :

— Spune, mă Pană, din ce-ai făcut tu burţile ălea care atîrnă ?

Livinski stabilise şi răspunsul. Aurelian Pană era obligat să spună de zece, douăzeci, treizeci de ori, ca un automat :

— Să trăiţi, Domnule Livinski, aceste burţi care atîrnă, le-am făcut din sudoarea şi sîngele poporului.

Aurelian Pană a murit sub torturi.

Un alt caz pe care-l relatează de data aceasta D. Bacu este acela al unui căpitan întors de pe frontul rusesc fără un picior, arestat la Iaşi şi condamnat în 1948 pentru activitate anticomunistă. În camera 99 de la Gherla, unde rezista la toate torturile şi nu se lăsa reeducat, a fost bătut cu o coadă de mătură peste cicatrice pînă ce s-a redeschis rana şi a fost nevoit să cedeze.

La Gherla au fost torturaţi şi ţărani. Despre unul dintre ei, aflăm următoarele, tot de la D. Bacu :

„Ţăranul Ball din regiunea Hunedoara, a fost ţinut nopţi întregi atîrnat de subţiori, cu o raniţă plină de pietre pe spate, cu picioarele la abia două degete de pardoseală ca să nu poată să se sprijine. Şi pentru că se părea povara a fi cam mică, chinuitorii i se agăţau de spate".

Doi-trei ţărani din grupul de partizani ai lui Spiru Blănaru, arestaţi în 1949, în munţii Banatului, au reuşit să se spînzure. Dealtminteri la Gherla au fost mai mulţi morţi decît la Piteşti.

Înspre Canal, pleacă de la Pitești două brigăzi (13 și 14) de reeducați-reeducatori. Brigada 13 era condusă de Bogdănescu, de la Facultatea de Medicină din Cluj, arestat ca membru al unei organizații regaliste, iar brigada 14 de Enăchescu, liberal-tătărescian, de la Facultatea de Medicină București. Torționarii cei mai notorii ai acestor două brigăzi au fost Laitin, frații Grama (dintre care unul va sfîrși prin a se spînzura), Cojocaru, Climescu, Stoicescu, Lupașcu, Morărescu. Ei sînt instalați în barăcile cu același cifru de la Colonia de muncă Peninsula, unde încearcă să se slujească exact de aceleași metode ca la Pitești : ieșind din barăci, după stingere, cînd circulația era interzisă și ducîndu-se să-și culeagă victima din alte barăci. Îi puneau o pătură pe cap și-o tîrau în barăcile lor.

Asupra celor petrecute la Canal, toate versiunile concordă deoarece secretul n-a putut fi păstrat ca la Pitești, sau chiar la Gherla. Cum D. Bacu dă cele mai multe amănunte asupra cazului doctorului Simionescu, a cărui moarte n-a fost străină de încetarea reeducării, ne vom întemeia mai ales pe relatarea sa.

Fruntaș al generației naționaliste de după primul război mondial, ocupînd un post în guvernul Goga-Cuza din 1938, doctorul Simionescu era mai ales cunoscut pe plan profesional. Profesor de chirurgie și chirurg celebru, el izbutise să salveze vieți omenești pînă și în închisoare (de pildă, la Jilava operase, slujin-

du-se de un geam spart, un flegmon cu septicemie generalizată). Doctorul Simionescu se pare că fusese arestat din pricina unor contacte cu personalități ale partidului țărănist. (Cu legionarii n-aveau nimic de-a face, încă din 1924 fusese, împreună cu Dănulescu, dintre cei rămași credincioși lui Cuza, care nu trecuseră deci cu Codreanu). Transferat de la Aiud, după un scurt popas la Poarta-Albă, ajunsese, la 5 mai 1951, la Colonia de muncă Peninsula, unde, ca în toate locurile de detenție prin care trecuse, stîrnea admirația tuturor prin forța sa de caracter ieșită din comun.

Bogdănescu voia să-l transforme în turnător și-și concentrează toate eforturile asupra lui. Încă din prima noapte începe reeducarea. A doua zi, doctorul Simionescu se prezintă la infirmerie cu trei coaste rupte și, pe tot trupul, urme negre și sînge închegat. Înjurat de locotenentul Georgescu, directorul lagărului, care asista la consultație, doctorul Simionescu își dă seama că n-are nimic de sperat de la autorități. Chinurile au continuat noapte după noapte în baraca 13. Forțat tot de reeducatorii săi să ceară acasă pachete cu alimente, el a fost silit să-și mintă soția la vorbitor, spunîndu-i că totul merge bine. Pachetul cu alimente a fost deschis tot în baraca 13, din el înfruptîndu-se reeducatorii care-l vîrîseră pe doctorul Simionescu sub masă și-l invectivau astfel (Cităm din D. Bacu):

„— Destul ai supt sudoarea poporului muncitor, banditule. Cînd tu benchetuiai, muncitorii erau împușcați pentru că luptau pentru o

bucată de pîine. Nu este așa, ministrule? De-acum ți-a venit și ție rîndul să suferi pentru ca să plătești păcatele tale de altădată".

Cînd doctorul a simțit că ajunge la capătul rezistenței a hotărît să se sinucidă. Și s-o facă în văzul tuturor, aruncîndu-se în sîrma ghimpată. Aceasta este versiunea din cartea lui D. Bacu. Alții spun că Bogdănescu, furios că nu obține rezultate cu reeducarea doctorului Simionescu, și-a pierdut într-o zi capul și l-a impins în sîrma ghimpată și că numai atunci doctorul ar fi strigat santinelei Trage! Pînă la urmă cele două versiuni nu sînt antinomice, deoarece, în orice caz, ucigașul doctorului Simionescu este torționarul său, fie că l-a împins cu mîna lui, fie că l-a determinat s-o facă singur.

Era imposibil la Canal să se păstreze secretul unei astfel de morți. Soția lui a aflat și a făcut scandal la Ministerul de Interne. Se pare c-ar fi arestat-o și pe ea, dar era totuși prea tîrziu pentru a înăbuși știrea, cu atît mai mult cu cît un post de radio occidental (Vocea Americii, B.B.C. sau Europa Liberă) ar fi consacrat o emisiune crimei lui Bogdănescu. Moartea doctorului Simionescu ar fi salvat deci zeci și zeci de vieți, deoarece nu peste mult reeducarea a încetat. Dar, chiar fără acest sacrificiu, experiența Pitești devenise vulnerabilă din clipa însăși a extinderii ei. Secretul absolut putea fi păstrat într-o închisoare complet izolată, ca aceea de la Pitești, mai puțin la Gherla care avea o fabrică, și defel într-un loc deschis ca

Peninsula. De la o baracă la alta, țipetele puteau fi auzite. Deținuții sfîrșiseră prin a afla ce se petrecea în barăcile 13 și 14 și nici unul nu mai părăsea baraca în care locuia după stingere și nu se lăsa ademenit de nici un student. În plus, la Canal se putea, din cînd în cînd, primi vizita familiei. Contactul cu cei de afară mai era menținut și prin tehnicienii liberi. E deci probabil că moartea doctorului Simionescu n-a făcut decît să precipite un proces care, în orice caz, s-ar fi petrecut, și anume filtrarea știrilor despre reeducare în lumea dinafară.

Moartea doctorului Simionescu a dat loc, în Peninsulă, la o anchetă. Care e și ea în ordinea sucită a lucrurilor dintr-un astfel de regim. Ministerul de Interne — inițiatorul experienței — cînd vede că ea nu poate fi ținută secretă, ordonă o anchetă spre a scăpa de răspundere. Deocamdată, țapii ispășitori sînt căutați doar la nivelul executanților de rînd. Cu ancheta au fost însărcinați coloneii de Securitate Cosmici și Crăciunaș, și drept urmare vreo zece dintre studenții-reeducatori au fost transferați în altă parte. Deocamdată nimeni nu știa unde. Directorul adiministrativ Georgescu a fost înlocuit de un alt director de închisoare, Lazăr, ceea ce nu păruse în primul moment un semn bun, deoarece Lazăr fusese cumplit la închisoarea din Făgăraș. Dar aici, la Peninsulă, s-a schimbat omul sau se schimbaseră ordinele. Mai curînd ordinele. Lazăr a devenit un altul, și D. Bacu descrie noile condiții introduse de el : barăcile 13 și 14 au fost desființate, reedu-

catorii secundari răspîndiţi, fără puteri speciale, în celălalte barăci, normele de lucru au fost scăzute, condiţiile de igienă îmbunătăţite. Lazăr a mers pînă a refuza vagoane cu alimente alterate (morcovi şi murături), declarînd că nu se poate obţine nici un randament de la deţinuţi cu astfel de hrană. Celor care se aflau la Peninsula în acea perioadă nu le venea să-şi creadă ochilor, un asemenea director nu se mai văzuse în administraţia penitenciarelor. Sub acest semn neaşteptat s-a încheiat reeducarea la colonia Peninsula.

Veteranii reeducării se aflau însă la Gherla. Or, într-o bună zi, pe la mijlocul anului 1952, ofiţerul politic anunţă că o serie de deţinuţi urmează să-şi facă bagajele. Pe listă, mai marii din O.D.C.C. : Ţurcanu, Popa Ţanu, Mărtinuş, Livinski, Morărescu, etc., etc... Surpriza nu e prea mare, deoarece reeducatorii îşi aşteptau răsplata. Ţurcanu le spusese într-adevăr că partidul, care le aprecia devotamentul, le va face marea cinste să-i integreze în cadrele Ministerului de Interne ca ofiţeri de Securitate. Îşi şi împărţiseră între ei gradele. Ţurcanu se vedea colonel, Popa Ţanu, locotenent-colonel, Livinski, Mărtinuş şi alţii de talia lor, maiori. În urma lor, la Gherla, reeducatorii fac şi mai mult zel pentru a merita, şi ei, acelaşi tratament de favoare. Peste vreo două-trei luni, un al doilea lot, în frunte cu Juberian, dispare

de la Gherla. După această a doua plecare, sosește în sfîrșit, probabil prin august, o dispoziție clară pentru încetarea reeducării cu torturi. Deținuții sînt îndemnați să-și exprime, de acum înainte, devotamentul față de partid prin mijloacele clasice — turnătorie — și nu li se mai îngăduie derogări de la statutul lor de deținuți. Nimeni nu va mai putea deci umbla prin închisoare ca la el acasă, beneficiind de avantajele personalului administrativ, cum o făcuseră șefii reeducării.

Deci „fenomenul Pitești" se încheie fără ca nimeni să-și dea seama. Demascații și demascatorii, actorii și victimele cred că e vorba doar de o pauză pentru relansarea pe scară și mai mare a operației. Transferați la București, fruntașii reeducatori n-au nici un fel de presimțire și totul, la început, pare să dea dreptate optimismului lor. Sînt puși în celule cu alți deținuți, duși la anchetă dimineața, aduși, în general, doar seara înapoi, mirosind a tutun și refuzînd să mănînce din hrana deținuților. Erau deci bine tratați și li se făcea promisiunile pe care le și așteptau. Că vor fi în Securitate. Că ceea ce au făcut e atît de extraordinar, încît trebuie să slujească drept model pentru toate cadrele Securității. Că e nevoie deci ca ei să descrie experiența și metodele prin care au dus-o la capăt pînă în cele mai mici amănunte.

Se presupunea că Țurcanu ar fi scris vreo două mii de pagini, analizînd torturile inventate de el și făcînd considerații psihologice asupra puterii de rezistență pe categorii de oameni,

ca şi asupra mijloacelor de a frînge această rezistenţă. Dacă lucrul e adevărat, dată fiind inventivitatea demonică şi proverbială a lui Ţurcanu în materie de tortură, ca şi deosebita, unii spun chiar luciferica sa inteligenţă, atunci arhivele Securităţii au posedat o a doua operă a unui alt marchiz de Sade, cu o experienţă infinit mai bogată, cum nu-i putea oferi decît un regim totalitar. Opera aceasta, dacă va fi existat, a fost aproape sigur distrusă după proces.

După ce şefii reeducării au scris luni de zile, după ce s-au adunat teancuri de documente, li s-ar fi cerut să-şi dovedească lealitatea dînd o declaraţie c-au săvîrşit totul fără ştirea autorităţilor de partid şi de stat şi chiar a autorităţilor din închisoare. O declaraţie de pură formă — s-ar fi adăugat — pentru cazul cînd lucrurile s-ar afla cîndva.

Dîndu-şi, în sfîrşit, seama de cursa întinsă, au refuzat. Devenea evident pentru ei toţi că asumîndu-şi întreaga răspundere vor fi transformaţi în ţapi ispăşitori, în locul statului, partidului, securităţii, ale căror ordine, transmise prin Nikolski, le executaseră, în locul administraţiei penitenciare, al directorilor închisorilor, al ofiţerilor politici care le fuseseră complici.

Fiecare dintre ei a fost atunci izolat şi supus căror presiuni, căror torturi ? În orice caz, ştiind la ce trebuie să se aştepte, au rezistat vreme destul de îndelungată : pregătirea procesului a ţinut cam doi ani. De altminteri nu toţi au cedat. Măgirescu şi Calciu au refuzat

pînă la capăt să dea declarațiile cerute. D. Bacu se face ecoul zvonurilor după care Calciu ar fi reclamat că Nikolski, adevăratul vinovat, să fie citat ca martor la proces. Dar, adaugă el, pe banca acuzării ar mai fi trebuit să se afle Jianu și Teohari Georgescu, foști miniștri de interne, Drăghici și Borilă, miniștri ai Securității, Dulgheru, șeful Brigăzilor mobile, Koller, Goiciu, Mihalcea, Avădanei, Gheorghiu, Dumitrescu, Kiron, Archide, Gal, gardianul Cucu, Niki, Mîndruț, Ciobanu etc., etc...

Nu vor fi prezenți nici ei, bineînțeles, dar nici cei care ar fi riscat să le reclame prezența, cum ar fi fost Calciu — care a fost judecat separat, ca și Măgirescu de altminteri. După cum vor fi excluși din proces toți acuzații a căror fostă apartenență politică ar fi distrus plauzibilitatea tezei oficiale după care reeducatorii nu erau decît agenții lui Horia Sima. Nu sînt deci implicați torționarii notorii din O.D.C.C. ca Titus Leonida (țărănist), Bogdănescu (regalist) — ucigașul doctorului Simionescu, Ludovic Rek (comunist), Enăchescu (liberal tătărescian) care-și torturase la Canal propriul său unchi pînă ce acesta scuipase sînge, Cori Gherman (socialist), Fuchs și Steiner (sioniști), Dan Diaca cu celebra sa lovitură la ficat.

Nu sînt păstrați decît aceia care, într-un fel sau altul, avuseseră vreo legătură cu Garda de Fier, oricît de vremelnică va fi fost ea, cum era cazul lui Țurcanu însuși, ce petrecuse mai mult timp în partidul comunist decît în Frățiile de Cruce.

Înainte de a ajunge la versiunea aberantă a acuzării, nu e probabil inutil să încercăm un scurt — şi desigur incomplet — istoric al politicii partidului comunist faţă de legionari.

După 23 august, cînd s-au instituit în judeţe comisii care să aleagă pe legionarii mai primejdioşi pentru a fi trimişi într-un lagăr proaspăt înfiinţat la Tîrgu-Jiu, nu comuniştii erau cei mai radicali ci reprezentanţii partidelor istorice. Partidul comunist va încerca, prin alte mijloace, o captare sau o neutralizare a forţelor legionare.

În 1945 sînt paraşutaţi o serie de legionari din străinătate, cei mai importanţi fiind Nicolae Pătraşcu, Victor Negulescu şi Nistor Chioreanu. La scurtă vreme după aceea sînt arestaţi şi supuşi unui şantaj politic. Legătura lui Pătraşcu cu partidul comunist s-a făcut prin Victor Negulescu, primul arestat de Nikolski. Era în preajma alegerilor din 1946. Comuniştii se temeau ca legionarii să nu participe cumva la alegeri integrîndu-se în partidul naţional-ţărănist, mai ales că, vreun an şi jumătate mai înainte, un legionar, fără mandat în acest sens, dăduse o circulară invitînd pe camarazii săi să se înscrie într-unul din cele patru partide politice admise prin lege ţărănist, liberal, socialist sau comunist, şi dezlegîndu-i, în acest scop, de jurămîntul dat. Ana Pauker făcuse chiar unele avansuri legionarilor, afirmînd că unii dintre cei ce ajunseseră pe căi greşite porniseră desigur cu bune intenţii, nemulţumirea lor socială

fiind reală și justificată. Ea invocase chiar teza marxistă a falsei conștiințe, dînd exemplu pe muncitorii care deveniseră susținători ai politicii bismarckiene cînd ar fi trebuit, în fond, să se alăture partidului social-democrat german din acea epocă.

Tratativele pentru un fel de pact de neagresiune au fost duse, pentru comuniști, de Nikolski, Teohari Georgescu și Ana Pauker, iar pentru legionari de Pătrașcu, Victor Negulescu, Nistor Chioreanu.

Conform acestui pact, legionarii se angajau să nu participe sub nici o formă la alegeri, nedînd concursul lor partidelor țărănist și liberal ; să se autodizolve ca organizație politică ; să renunțe la orice formă de agitație antisemită ; să dea deplină libertate membrilor Gărzii de Fier de a se înscrie în partidul comunist. În schimb, comuniștii promiteau să elibereze pe toți legionarii din lagărul de la Tîrgu-Jiu, ca și pe cei condamnați de Antonescu după rebeliune și care mai erau încă în închisori ; să nu aresteze pe cei veniți din Germania, cu condiția ca ei să se prezinte, la sosirea în țară, organelor de poliție.

În aplicarea pactului, fiecare a încercat de fapt să trișeze. Pentru legionari, Pătrașcu a dat o circulară de dizolvare, e drept, dar peste trei luni a contramandat-o printr-o altă circulară, clandestină, de reorganizare. Radu Mironovici, întemeietor al mișcării legionare, refuzase să recunoască legitimitatea pactului. Cît despre comuniști, ei au dizolvat lagărul de la

Tîrgu-Jiu dar n-au eliberat pe deținuții condamnați de Antonescu. Între timp, omul de legătură al legionarilor, care se întîlnea, din cînd în cînd, cu Nikolski la Interne, era Victor Negulescu.

În noaptea de 15 mai 1948, care — împreună cu noaptea de 15 august 1952 — figurează printre cele mai active din istoria poliției secrete comuniste, sînt arestați mai ales legionarii, primul fiind chiar Victor Negulescu, de către Nikolski în persoană și în biroul lui de la Ministerul de Interne.

Or, în stabilirea actului de acuzare de la procesul reeducatorilor, după care comandamentul legionar ar fi fost legat de experiența de la Pitești, s-a plecat de la un singur fapt real. Unul dintre reeducatori, Nuți Pătrășcanu a stat la Jilava în aceeași cameră tocmai cu Victor Negulescu și l-a întrebat ce trebuie să facă tinerii legionari în perspectiva că vor fi torturați. Să cedeze oarecum, să se reeduce ? Victor Negulescu ar fi răspuns aproape textual :

— Nu se poate spune de-acum ce să faceți. Vedeți și voi ce se va întîmpla și dac-o să fie chiar așa, să vă omoare, n-o să vă puneți nici voi *de-a craca* (aceasta se pare c-a fost expresia exactă), adică nu vă lăsați uciși, faceți mici compromisuri.

În ce-l privește pe Victor Negulescu, cei care l-au cunoscut la Aiud spun că n-a făcut nici cel mai mic compromis. Fără îndoială, nu-și simțea însă dreptul de a îndemna niște

tineri să îndure chinurile în numele unei intransigențe pe care și-o impunea sieși.

Victor Negulescu a fost adus martor la proces și cînd i s-au amintit vorbele lui, și expresia „nu vă puneți de-a craca", arăta, spun cei prezenți, ca picat din lună, neînțelegînd deloc cum se poate face o asemenea înscenare. După aceea a fost readus la Aiud, unde a și murit, era grav bolnav de tuberculoză. Fusese convocat doar în calitate de martor, pentru că nu s-au putut strînge elementele necesare pentru implicarea sa în proces.

Astfel se luminează mai precis versiunea acuzării. Prin 1949, Horia Sima ar fi transmis lui Țurcanu ordinul să introducă în închisori o acțiune de teroare, iar la Jilava ordinul lui ar fi fost reînnoit de Victor Negulescu, care i-ar fi spus lui Nuți Pătrășcanu să facă tot posibilul spre a compromite în închisori partidul și guvernul prin acțiuni violente. Profitînd de lipsa de vigilență, desigur regretabilă, a unor organe ale închisorii Pitești, acești legionari au inițiat în închisoare o serie de acțiuni de tortură. (Nu se pomenește, bineînțeles, nimic despre Organizația deținuților cu convingeri comuniste, O.D.C.C.). Partidul, atunci cînd demască aceste uneltiri criminale, dă pe mîna justiției pe responsabilii acțiunii fasciste...

Versiunea este atît de absurdă încît nu i se acordă publicitatea prevăzută inițial ; procesul are loc în mare secret și nici în închisori pre-

lucrarea nu e dusă cu prea mare convingere. S-ar putea ca prima versiune la care se gîndiseră după cît se pare autoritățile, și anume de a pune în legătură „fenomenul Pitești" cu Ana Pauker și Vasile Luca, să fi avut mai multe șanse de verosimilitate. În orice caz, reeducatorii, în frunte cu Țurcanu, fuseseră aduși spre anchetare la București; cam în același moment cînd a căzut Ana Pauker, Teohari Georgescu și Vasile Luca. Nu se știe dacă ideea a existat cu adevărat, după cum nu se știe de ce a fost abandonată în favoarea unei înscenări atît de ilogice.

Adevărații inițiatori vor fi deci absenți la acest proces, pentru ca, în nici un fel, nici măcar prin șefii săi repudiați, partidul să nu fie implicat.

În boxa acuzaților se vor afla două categorii de țapi ispășitori vinovații-integrali, adică cei care au început, sub ordinele lui Țurcanu, să tortureze, fără a fi fost în prealabil torturați ei înșiși (Popa Țanu, Livinski etc.), și vinovații-nevinovați, călăii-victime, schingiuiții-schingiuitori, cei care au fost reeducați înainte de a deveni, la rîndul lor, reeducatori. O categorie pe care Thierry Maulnier n-o cunoștea atunci cînd scria, după procesul Mindszenty, în „La Face de méduse du communisme" :

„În fața unui tribunal de democrație populară, nimeni nu mai poate fi sigur de a fi Antigona, deoarece Antigona însăși, dac-ar apărea azi în fața unui tribunal dintr-o demo-

crație populară, ar spune fără îndoială — Eram plătită".

Cine ar fi putut cu adevărat prevedea că va fi parcursă o nouă etapă a degradării acuzatului și că, o dată cu „fenomenul Pitești", Antigona nu numai că nu-și va putea proclama inocența. nu numai că va fi dezonorată, dar, din victimă, va fi transformată, la rîndul ei, în călău? În fața unui Mindszenty, acoperindu-se singur de infamie, același Thierry Maulnier exclama „Să ne reculegem în fața acestui cadavru, cadavrul conștiinței zdrobite!" Dar în distrugerea omului s-a mers și mai departe : victimei nu numai că i se refuză martiriul, ea poate fi silită să martirizeze la rîndul ei. Pe cine să mai judeci, într-o asemenea extremitate și cum ?

Tribunalul militar din procesul Pitești nu și-a pus astfel de întrebări. De altminteri, nu pentru a-și pune vreo întrebare era reunit, ci pentru a condamna pe cei desemnați de partid. Și i-a condamnat. La moarte.

De execuția pedepsei au scăpat, printr-un noroc orb, doi condamnați Popa Alexandru, zis Popa Țanu, care era pînă mai anii trecuți — și poate mai e încă — secretar al societății de științe medicale din Sibiu, și un torționar nu de vocație, ca primul, ci de rînd, dintre cei torturați mai înainte de ei înșiși, Voinea. Amîndoi n-au putut fi executați imediat, urmînd să fie anchetați în legătură cu un nou lot sosit în închisori. Pînă s-a terminat ancheta, a murit Stalin, a intervenit destinderea, pedepsele cu moartea au fost comutate în muncă silnică pe

viaţă şi, în sfîrşit, s-a produs amnistia generală din 1964.

Mai trebuie să amintim că procesul care a început în luna octombrie 1954 (sentinţa n-a fost dată pînă în decembrie), avea drept preşedinte de judecată pe acelaşi Alexandru Petrescu de sinistră memorie, care s-a salvat de la epurare condamnîndu-l pe Iuliu Maniu, şi care ar fi rostit, în afara zecilor şi zecilor de condamnări la moarte, sute de mii de ani de închisoare, daţi, ne spune D. Bacu, numai în procesele legionare. Un specialist, deci.

Un singur inculpat ar fi fost desigur condamnat de orice tribunal din lume: Ţurcanu. Între Verkovenski din „Posedaţii“ şi un marchiz de Sade care şi-ar fi scris opera nu pe hîrtie ci pe trupuri omeneşti, filă după filă, trup după trup, Ţurcanu reprezenta, desigur, un caz specific de patologie mintală. Dar numai într-un astfel de regim sadismul putea fi pus în slujba unei aşa-zise justiţii, iar patologia individuală, transformată în patologie colectivă, de partid şi de stat.

Cei care au tremurat, au gemut, au urlat şi s-au renegat sub loviturile lui Ţurcanu îşi aduc fără îndoială aminte de o scenă din ziua de Crăciun 1949, în închisoarea de la Piteşti, la cîteva săptămîni de la începutul reeducării. În camera 4 Spital, plină, de dimineaţa pînă seara, de ţipetele celor torturaţi, domneşte o linişte neobişnuită. De vreo două ore, Ţurcanu stă la fereastră, privind cum ninge. Fiecare îşi ţine răsuflarea. Victimele lui Ţurcanu ar trebui să fie cît de cît mulţumite : orice clipă

în care el este absorbit de ninsoarea de afară, este o clipă cîştigată asupra chinului, durerii, fricii. Şi toţi doreau ca această uimitoare, mută contemplare să se prelungească. Dar, în acelaşi timp, aşteptarea devenea intolerabilă, amplificînd parcă în imaginaţie torturile ce aveau să vină. Aceste două ore, în care Ţurcanu a stat imobil la fereastră, au apărut tuturor celor ce se aflau atunci în camera 4 Spital, interminabile. Şi deodată, ieşind din această visare ce nu-i sta în fire, din această stare în care nimeni n-avea să-l mai surprindă vreodată, Ţurcanu s-a întors spre deţinuţi şi a exclamat „— Bandiţilor, din cauza voastră nu pot fi eu azi, de Crăciun, cu nevasta şi cu fetiţa...". Pe nevastă o chema Oltea, pe fetiţă, la fel. Şi Ţurcanu, fiorosul Ţurcanu, sadicul Ţurcanu, torţionarul Ţurcanu, pentru care semenul nu părea a fi decît un teren de experienţe spre a determina pragurile de rezistenţă între viaţă şi moarte ale corpului, pragurile între fiinţă şi nefiinţă ale sufletului, Ţurcanu era — se pare — cel mai duios tată de pe lume.

Sînt tirani care nu pot vedea ucigîndu-se o muscă, călăi extrem de sensibili. Hitler nu suporta vederea sîngelui, iar unii comandanţi de lagăr nazişti, după ce trimiteau pe deţinuţi la gazare sau îi îngropau de vii, se întorceau în baraca lor şi cîntau Mozart. Cea mai mare parte dintre călăi şi tirani sînt soţi exemplari şi părinţi iubitori. Alături de ei, deci, alături de comandanţii, anchetatorii, schingiuitorii Arhipelagului Gulag descrişi de Soljeniţîn, trebuie pus, pe aceeaşi listă a abjecţiei şi demo-

nici, și Țurcanu. Fără a uita însă o clipă că n-a fost decît un executant, și că, de fapt, o dată cu condamnarea lui, procesul „fenomenului Pitești“ nu s-a încheiat. De fapt, adevăratul proces al reeducării de la Pitești n-a avut încă loc și nu va avea atîta vreme cît nu va putea fi implicată răspunderea partidului comunist român, cît nu va fi chemat la bara acuzării adevăratul vinovat : regimul comunist din România.

În Arhipelagul Gulag, din stepele rusești pînă în centrul Europei, peste tot unde s-a întins imperiul sovietic, arsenalul cruzimii s-a dezvoltat ca într-un mediu natural. Peste tot au existat călăi sadici, torturi de neînchipuit, false mărturisiri, tot atît de false procese, ucidere sistematică prin tot felul de metode, de la inaniție la schingiuiri. Dar nicăieri nu regăsim esența „fenomenului Pitești“ care constă în transformarea sistematică a victimei în călău și dezagregarea ei psihică prin schingiuirea deținuților de către alți deținuți.

Trebuie să ne mutăm în alt continent pentru a da, în China comunistă, peste același principiu, chiar dacă metodele de aplicare erau atenuate.

S-a vorbit destul de mult despre „spălarea creierilor“, operație specific chineză, mai ales după războiul din Coreea. Dar, pînă în 1964, realitatea pe care o ascundea această formulă rămăsese destul de confuză. În 1964 însă a

apărut, în vreo zece limbi, mărturia unui preot catolic belgian, Dries Van Coillie, „Sinuciderea entuziastă", scrisă în limba flamandă şi intitulată în traducerea franceză „J'ai subi le lavage du cerveau"

Preotul Dries Van Coillie, născut în 1912, în Belgia, fusese numit în 1938 profesor la un seminar din China. În timpul războiului fusese ţinut de japonezi într-un lagăr de concentrare, între 1943 şi 1945. Arestat în 1951, la Pekin, a suferit „spălarea creierilor" timp de 34 de luni, înainte de a fi eliberat şi expulzat în 1954, cu prilejul conferinţei de la Geneva.

Sîntem obligaţi să ne ocupăm de mărturia sa deoarece comparaţia cu experienţa de la Piteşti se impune de la sine, cu toate că nu putem deduce că cele două fenomene, deşi concomitente, ar fi avut vreo relaţie între ele. Să nu uităm că aparatul represiv din România depindea direct de Moscova (prezenţa lui Nikolski, în fruntea lui, o atestă îndeajuns) şi că nu Pekinul dicta la noi în acest domeniu. În orice caz, anumite puncte de interferenţă sînt prea tulburătoare pentru a nu le aminti aici. În prefaţa cărţii lui Van Coillie, Gabriel Marcel, care a scris un studiu asupra „tehnicilor de înjosire" practicate de comunişti în închisorile lor, se declară izbit mai ales de următorul pasaj din mărturia preotului belgian :

„După eliberarea sa, autorul acestei lucrări întîlneşte într-o zi pe părintele Ulrich Lebrun care a avut nefericirea să fie închis, rînd pe rînd, în lagărul de la Buchenwald şi în închisorile de la Pekin. Dries Van Coillie îl în-

treabă — Unde aţi suferit cel mai mult ? La Buchenwald sau la Pekin ? Răspunsul este clar : — Prefer zece ani de Buchenwald unui singur an de Pekin. Şi explicaţia nu întîrzie. La Buchenwald, după suferinţele îndurate din partea călăilor, prizonierul se regăsea în calda şi virila prietenie a celorlalţi prizonieri. Pe cînd la Pekin, fraţii săi de suferinţă erau aceia care îl urmăreau cu ura şi atacurile lor".

De la început, deci, un numitor comun al celor două experienţe, de la Piteşti şi de la Pekin. Pentru a vedea punerea lui în aplicare, să pătrundem cu Van Coillie în celula unei închisori din Pekin, unde este predat de gardian şefului de celulă, care dăduse atîtea dovezi de pocăinţă, progresase într-atît în doctrina comunistă încît autorităţile închisorii îl considerau drept un „element pozitiv", un „progresist". Nu numai că-şi recunoscuse toate crimele, dar forţa şi pe camarazii săi de celulă să se demaşte. Alt termen pe care-l ştim de la Piteşti.

În ce priveşte *reeducarea* în stil chinez, iată ce i se spune unui prizonier la anchetă :

„Nimeni nu poate ieşi din închisoare fără a deveni comunist sută la sută. Trebuie deci să te schimbi. Să renunţi la convingerile şi moravurile reacţionare. Dar nu e de ajuns să promiţi, n-avem nevoie de vorbe, ci de fapte. Atunci cînd vei şti să-ţi recunoşti crimele, cînd vei învăţa să-i acuzi pe ceilalţi, chiar şi pe prietenii tăi cei mai buni, cînd vei spiona în mod eficace pe tovarăşii de celulă şi-i vei scuipa în faţă pe duşmanii poporului, cînd

vei participa cu veselie la spălarea creierilor, cînd îţi vei *sinucide cu entuziasm personalitatea (...)*, atunci şi numai atunci vom avea dovada că faci parte integrantă din popor".

O expresie trebuie mai ales reţinută *sinuciderea personalităţii*. Van Coillie revine, într-un alt pasaj, asupra ei :

„Într-o înceată sinucidere a personalităţii, începi să semeni cu ceilalţi, să gîndeşti ca ei Te pierzi în masă".

Pentru a se obţine un astfel de rezultat, autorităţile fixează cîteva reguli stricte, care trebuie respectate de deţinuţi, fiecare abatere fiind aspru pedepsită. Ele sînt menite să creeze o continuă animozitate între deţinuţi. Să cităm din acest decalog al denunţului sistematizat

„N-ai voie să laşi să se ghicească vreo preferinţă pentru vreun deţinut sau altul. Nu trebuie să adresezi niciodată, nimănui, un surîs amical. N-ai voie să vorbeşti în şoaptă cu nimeni, ci numai cu voce tare şi atunci nu despre lucruri personale, nu despre trecutul tău, şi mai ales nu despre planurile de viitor. Singurul subiect admis este formaţia marxistă. Nu trebuie să împrumuţi nici un obiect : săpun, hîrtie, creion, nici să primeşti ceva de la un alt deţinut. Nu trebuie să iei niciodată apărarea unui co-deţinut. Dimpotrivă, eşti obligat să-l critici, să-l ataci, să-l acoperi cu injurii".

Este ceea ce în jargonul comunist chinez se numeşte *a ajuta*. Un deţinut „ajută" pe un

altul, atacîndu-l, la nevoie bătîndu-l, totdeauna denunţîndu-l

„Orice, în atitudinea, în cuvintele, în gesturile, în privirea, în felul de a mînca, de a umbla, de a dormi al unui prizonier, nu este cu totul conform felului de a se purta al unui bun comunist,· orice ţi se pare reacţionar, trebuie imediat denunţat. Acela care n-o face este considerat mai vinovat decît vinovatul însuşi şi pedepsit ca atare".

Dar nu trebuie să-i „ajuţi" doar pe ceilalţi, ci şi pe tine insuţi

„În orice clipă, trebuie să fii gata a mărturisi tot ce-ţi trece prin cap sentimentele cele mai intime, greşelile trecutului, rămăşiţele reacţionare ale prezentului. Să nu treacă o zi fără să mărturiseşti o nouă crimă şi să nu dai o nouă dovadă de pocăinţă".

Şi Van Coillie comentează

„Spălarea creierilor avea tehnica ei. (...) Fiecare prizonier primise consemnul de a spune contrariul a ceea ce gîndea. Din ce în ce mai des pînă se convinge singur. Astfel se săvîrşeşte sinuciderea morală".

Tehnica spălării creierilor este asemănătoare celei de la Piteşti, dar considerabil atenuată. Cînd deţinutul se întoarce de la anchetă, în lanţuri, pentru că a refuzat să recunoască crime imaginare, şeful celulei îi ordonă să stea toată noaptea în picioare, sub supravegherea unui alt deţinut. Dacă n-a cedat, a doua zi dimineaţă deţinuţii îl înconjoară şi, la ordinele şefului, încep să-l acopere cu injurii, să-l scuipe, să-l bată. Dacă, printre deţinuţi, vre-

unul nu pune destul suflet în toate aceste acțiuni, atunci șeful îl trece și pe el pe lista suspecților. În acest timp, deținutul care trebuie „ajutat", și care are mîinile în lanțuri mănîncă, tot ca la Pitești, lingînd cu limba. Este chiar amenințat că i se vor da de mîncat excremente. Este obligat să stea pe vine, într-o poziție în care lanțurile de la picioare îi intră în carne.

Tortura există deci, nu însă neîntreruptă ca la Pitești, nu ca un scop în sine. Cînd deținutul cedează și mărturisește ce i se cere, tortura încetează, i se scot lanțurile, poate dormi, poate primi vizite și hrană din afară, poate *studia*... Cînd presiunile fizice încetează, reeducarea continuă printr-un *studiu* de un gen aparte. Nu e vorba numai de comentariile și discuțiile asupra unor articole de ziar sau asupra textelor marxiste, ci de studierea propriului tău caz, de mărturisirile pe care trebuie să continui a le face, de crimele pe care ești nevoit să le inventezi mai departe, în confesiuni publice și „ajutat" de co-deținuți. Se organizează chiar și „campanii de întrecere". De pildă, o campanie a mărturisirilor, pentru a vedea care echipă va avea mai multe crime de mărturisit

„Fiecare prizonier încerca să-i depășească pe ceilalți. Diferite tactici erau utilizate ; puteai, fie să păstrezi în rezervă mărturisirile cele mai frumoase pentru ședința următoare, fie să lansezi totul deodată, pentru ca amploarea mărturisirii să te aducă în prim plan. Cei doi șefi de celulă notau cu febrilitate fiecare

amănunt al acestei noi anchete participare la organizații de spionaj, propagare de știri false, furturi de arme, violuri, sabotaje pe căile ferate etc., etc. (...) Aceia dintre noi care au reușit să inventeze cele mai multe crime au fost așezați de o parte a estradei, locului i s-a spus „muntele", deoarece acei care se aflau acolo îi dominau — nu-i așa ? — pe ceilalți. Cei de pe munte vociferau pentru a ne îndemna să-i urmăm, se simțeau atît de bine pe aceste culmi de unde li se părea că întrevăd libertatea. Veniți, — ne strigau ei, — urcați sub soarele președintelui Mao ! Noi vă deschidem brațele !"

Jocul cu muntele reîncepea în fiecare zi. Mărturisirile erau predate judecătorului și puse în dosarul inculpatului. Iar acesta nu mai știa ce să inventeze pentru a rămîne pe înălțimi, pentru a nu cădea în vale :

„Un prizonier din celula 18 s-a prăbușit plîngînd și a început să-și acuze tatăl de cele mai îngrozitoare crime. El a devenit astfel eroul zilei. A părăsit valea pentru a urca pe munte, a fost aclamat, dar a continuat să plîngă".

Și Van Coillie revine la „sinuciderea personalității" :

„Se poate, oare, inventa o metodă mai pustiitoare pentru personalitate ? Sfîrșeam prin a nu mai fi în stare să distingem ce era adevărat de ceea ce era inventat, adevărul de minciună. Unii mai vulnerabili, începuseră să bată cîmpii, nu-și mai găseau cuvintele. Perturbarea mintală se accentua în fiecare zi. Uneori, cei

care se spovedeau cu atît entuziasm izbucneau în plîns. Plîngeau din pricina rănii care se tot adîncea în ei. Aceste lacrimi ne atingeau pe toți, deoarece cu toții eram răniți".

În spatele acestor campanii, a confesiunilor publice, a ședințelor de studiu, se află, atotstăpînitoare, umbra carcerii, a torturii, a bătăii care interveneau la cea mai mică ezitare. Dar, la începutul lui 1952, sosește ordinul ca deținuții să nu mai recurgă la mijloace de presiune fizică împotriva altor deținuți.

„De acum înainte era interzis prizonierilor, sub amenințare de sancțiuni, să se mai slujească de mijloace de constrîngere împotriva colegilor lor. Autoritățile își rezervau dreptul exclusiv de a tortura. Aveam să aflu mai tîrziu că doi factori motivaseră această reformă. Mai întîi, o intervenție diplomatică a ambasadelor străine pe lîngă Ciu-En-Lai, după vizita în China a delegației indiene condusă de sora lui Nehru ; apoi, lupta dusă în înaltele sfere împotriva celor trei mari păcate din administrație și partid : birocrația, «comandismul» (uzul violenței sistematice și constrîngerii oarbe față de mase), violarea legilor și a disciplinei".

Evident, coincidențele de date sînt tulburătoare : la începutul lui 1952, reeducarea cu torturi încetează în China ; pe la mijlocul aceluiași an, în închisoarea de la Gherla, unde se află reeducatorii veniți de la Pitești, sosește un ordin asemănător. Nu vom stărui însă pentru că, repetăm, n-avem absolut nici un element care să îngăduie ipoteza că Bucureștiul

ar fi copiat Pekinul intr-o vreme în care modelul exclusiv era Moscova. Nu e mai puțin adevărat că și la Pitești și la Pekin principiul era același a face din deținuți călăii fraților de suferință, a nu îngădui ca celula să fie un loc al solidarității, al odihnei interioare, al refacerii morale. A distruge forțele psihice ale prizonierului, obligîndu-l nu numai să inventeze crime, nu numai să repete la nesfîrșit lucruri în care nu crede, dar și să devină călăul celorlalți.

Diferențele există și ele. La Pitești experiența a fost împinsă pînă la limitele ei extreme, tortura neîntreruptă, care ducea la dezintegrarea psihică a deținutului. În China, de pildă, un Van Coillie, după ce a recunoscut toate crimele de spionaj posibile, a putut pînă la capăt să declare că nu aprobă materialismul ateu. O astfel de rezistență ar fi fost de negîndit la Pitești. Într-o posibilă și sinistră emulație între cele două sisteme de reeducare, Piteștiul ar fi ieșit învingător.

Cînd Dries Van Coillie se urcă pe vaporul care-l îndepărtează de China, se întîlnește cu un grup de ruși. Se apropie de ei și le spune în englezește

„Veniți din Uniunea Sovietică. Sînteți frații noștri. Trebuie să știți că eu sînt un criminal. Altădată, v-am vorbit de rău. Dar, între timp, mi-s-au deschis ochii. Am avut prilejul să «studiez» în închisoare și acum știu tot ce au realizat frații noștri sovietici".

Numai că rușii de pe vapor erau ruși albi. Van Coillie continuă

„Am început să analizez ceea ce spusesem Credeam cu adevărat ? În parte, da. În parte, deloc. Vorbeam sub impulsul unei psihoze de angoasă și din obișnuința de a repeta ceea ce ni se afirmase de mii de ori. Dacă apeși pe butonul «Uniunea Sovietică», robotul își desfășoară automat litania. Peste șase sute de milioane de chinezi ar fi făcut la fel, copiii de 8 ani, bătrînii de 90 de ani și cei aparținînd tuturor vîrstelor intermediare. Acesta este rezultatul spălării creierilor. Dar pe măsură ce vorbeam cu oameni liberi și constatam că nimeni nu mă spiona, începeam să arunc după mine, bucată cu bucată, mecanismul constrîngerii hipnotice. Redeveneam liber".

În 1964, cînd apare cartea lui Van Coillie, este expulzat din China un al doilea martor, Jean Pasqualini, care publică, în 1975, mărturia sa asupra lagărelor de concentrare chineze, scrisă în colaborare cu gazetarul american Rudolf Chelminski și intitulată, în traducerea franceză, „Prisonnier de Mao".

Pînă în 1952, așa cum a suferit-o Van Coillie, reeducarea chineză prezenta, cum am văzut, numeroase asemănări cu cea de la Pitești. Așa cum o trăiește, după aceea, Pasqualini, fără nici o tortură sau violență fizică, spălarea creierilor, dă, paradoxal, mai multe rezultate. „Creierul" lui Van Coillie e mai puțin „spălat" prin torturi, decît acela al lui Pasqualini, fără torturi.

Cînd le apar mărturiile, aceea a lui Van Coillie e ca un ţipăt de oroare, de repulsie, pe cînd Pasqualini simte mereu nevoia să afirme că el nu face nici un fel de polemică şi, cu toate că cele relatate de el par extrase direct din cartea „1984" a lui George Orwell, îşi dedică volumul „Preşedintelui Mao Tse Dun şi generalului de Gaulle, care, şi unul şi celălalt, au făcut foarte mult pentru mine, fără să-şi dea seama". Generalul de Gaulle îl liberase fără să ştie, recunoscînd pe plan diplomatic China comunistă. Dar Mao ? Să fie doar o dovadă de humor negru la Pasqualini ? Nu cu totul, deoarece el ţinea să avertizeze pe gazetari, la apariţia cărţii

„În decursul detenţiunii mele, am dobîndit cunoştinţe folositoare şi cînd am fost liberat, nu mai eram omul dinainte".

S-ar putea vorbi aproape de o „spălare a creierilor" exemplară, dacă mărturia lui Pasqualini nu şi-ar contrazice, cu fiecare rînd, autorul, dezvăluind o constantă dublă gîndire. Faptul că Pasqualini a rămas, la zece ani de la eliberarea sa, victima, chiar şi parţial, a unei astfel de dedublări, pune serios pe gînduri în ceea ce priveşte eficacitatea reeducării chineze. Înainte însă de a vedea prin ce metode au obţinut chinezii un astfel de rezultat, trebuie situat martorul.

Din tată francez şi mamă chinezoaică, Jean Pasqualini s-a născut în China şi a trăit numai acolo pînă în 1957, cînd a fost arestat. Cu o diplomă de tehnician specialist în maşini-unelte, el lucrează, imediat după război,

la misiunea militară americană — de unde și arestarea sa. De îndată ce este arestat, nu are în nici un fel intenția să reziste anchetatorilor săi. E gata să mărturisească orice, numai că nu știe ce. Anchetatorul său ar fi putut să se dispenseze să-l ducă într-o sală cu aparate de tortură : Pasqualini era dinainte dispus să recunoască cele mai imaginare păcate. De fapt, sala nu era decît un „Muzeu al torturii", și anchetatorul nu-l dusese acolo decît pentru a-i putea spune

„Cei care se slujesc de tortură o fac pentru că sînt mai slabi decît victimele lor. Noi, dimpotrivă, sîntem mai tari ca voi, iar metodele de care ne slujim sînt de o sută de ori mai eficace".

Principala metodă prin care se obțin nu numai mărturisirile prizonierilor, ci și laudele sincere pe care ei trebuie să le aducă regimului comunist, se numește „încercarea" sau „proba". Această invenție specific chineză, care combina intimidarea, umilirea și epuizarea, era practicată nu numai în închisorile chineze, ci și în viața cotidiană. Numai că în închisoare deținuții erau aceia care și-o aplicau singuri. Toți deținuții dintr-o celulă dezlănțuindu-se asupra victimei și maltratînd-o pînă cînd va ceda, principiul rămîne acela de la Pitești. Fără tortură, însă. Or, dacă la Pitești, tortura explica totul, aici simpla presiune psihică, cu o singură condiție : să fie constantă — e de ajuns pentru a se obține prăbușirea morală. De fapt, „încercarea nu este practicată mereu. Supravegherea și denunțul nu cunosc

încă pauză. Fiecare deținut are propriul său dosar ținut de ceilalți în care totul este notat, iar perspectiva de a fi supus „încercării" îi apare tot atît de groaznică — sau aproape — ca aceea a unui supliment de condamnare. În ce constă „încercarea" ?

„...O maltratare intelectuală exersată colectiv împotriva unui singur om fără apărare, scrie Pasqualini. Tehnica e extrem de simplă : un crescendo necruțător și oribil de urlete dezlănțuindu-se împotriva victimei ca să mărturisească, apoi, la fiecare mărturisire socotită insuficientă, alte urlete. Vacarmul care-i rupe timpanul durează cu orele, iar «încercarea» n-are limită în timp. La început, chiar dacă victima spune adevărul, sau admite, prosternîndu-se și umilindu-se, toate acuzațiile care-i sînt aduse, oricare dintre cuvintele sale va fi primit cu insulte și cu zbierete de contradicție. Bietul prizonier este înconjurat de oameni care-l privesc cu ură și dispreț, urlă și-l scuipă în față, amenințîndu-l cu pumnii. La sfîrșitul zilei, este dus într-o celulă și lăsat acolo cu puțină hrană și promisiunea că a doua zi va fi și mai rău. În celulă este supravegheat de cel puțin un membru al brigăzii însărcinată cu «încercarea» lui. După trei sau patru zile, victima începe să inventeze orice fel de vină, numai să fie destul de monstruoasă ca să i se dea pace. După o săptămînă, e gata să spună și să facă orice i se cere. În China, gîndirea are tot atîta importanță ca și acțiunea, iar «încercarea» este arma cea mai eficace pentru controlarea gîndurilor".

„Încercarea“ este una din realitățile vieții cotidiene și în societatea civilă chineză, unde cutiile de denunț proliferează în toate orașele, asemănătoare cutiilor de scrisori. Aceleași cutii există și în închisori și lagăre. Denunțul reprezintă, bineînțeles, piatra de temelie a întregului sistem. Directorii închisorilor lansează campanii de denunțuri pentru a sprijini alte campanii de reformă ideologică. Fără a mai pomeni neîncetatele examene ideologice, bazate pe critică și autocritică. Pasqualini rezumă astfel regulile esențiale ale examenului ideologic

„Ideal ar fi ca spovedania să fie spontană și voluntară, ca ea să se producă automat, ca o reacție fizică, în clipa chiar cînd ai înfrînt o regulă sau ai făcut o greșeală. Cînd lucrurile nu se petrec astfel, atunci ceilalți deținuți trebuie să «ajute» cu răbdare pe vinovat ca să-și recunoască greșelile sau crimele. În cazul cînd «ajutorul» nu dă rezultatele așteptate, vinovatul trebuie criticat, respectîndu-se principiul «nu avem nimic cu vinovatul, ci numai cu vina sa». În sfîrșit, dacă toate celelalte metode au eșuat, vinovatul trebuie pedepsit cu «încercarea» sau carcera (...) Prima oară cînd am văzut prizonieri mulțumind guvernului și gardienilor pentru pedepsele primite, i-am privit cu uimire și dispreț. Mai tîrziu, cînd, la rîndul meu, am trecut prin examenele ideologice, am devenit asemenea lor, dar cu o mică rezervă mintală nu acționam astfel decît pentru a-mi salva pielea. Dar, pînă la sfîrșit, ajunsesem să cred de-a binelea (...), iar atunci

cînd zelul meu a fost recompensat prin semne de aprobare, am reacționat favorabil. M-am lansat din ce în ce mai avîntat în lungi discursuri incoerente împotriva imperialismului, împotriva revizionismului sovietic, asupra celui mai bun mod de a sluji poporul și alte subiecte la ordinea zilei. Acordam din ce în ce mai puțină atenție felului meu de altădată de a evalua obiectiv viața, pînă în momentul în care am devenit cu totul străin de raționalismul rece pe care-l învățasem în școlile de misionari catolici, pe cînd eram copil. Suferisem «spălarea creierilor». Sau poate mă adaptasem. Era mai ușor așa".

Jean Pasqualini conduce el însuși „încercările" la care sînt supuși camarazii săi. Mai mult, el simte în gardienii închisorii tot atîția frați sau părinți. În ultimele luni de închisoare devenise un prizonier model.

„Îmi aduc aminte că atunci cînd gardianul Ten mi-a reproșat de a fi vorbit în celulă, după stingerea focului, am avut remușcări sincere. Mi-am zis că poate am împiedicat pe camarazii mei să doarmă, ceea ce ar avea consecințe asupra producției, făcînd-o să scadă. (...) Iar vara, am luat obiceiul să merg desculț pentru a face economii guvernului : o pereche de pantofi în minus".

O reeducare total izbutită nu numai în ce-l privește pe Pasqualini ; majoritatea deținuților joacă jocul, iar solidaritatea este zdrobită de denunț. În închisori, nu însă și în lagăre. Fără să explice contradicția, Pasqualini o va descrie de-a lungul paginilor din carte consacrate la-

gărelor, în care solidaritatea deţinuţilor pare atît de totală, încît a dispărut pînă şi amintirea denunţului. Prezenţa, de pildă, într-un cort, a unui turnător, reprezintă o excepţie.

Într-un interviu acordat ziarului „Le Figaro" — din care am mai citat — Pasqualini, comparînd „Arhipelagul Gulag" cu lagărele chineze, face un tablou aproape idilic al acestora din urmă

„În Uniunea Sovietică, totul are drept scop să umilească pe deţinuţi, să-i distrugă fizic. În lagărele noastre nu există brutalităţi. De-a lungul detenţiei mele, n-am văzut decît o singură execuţie, aceea a unui homosexual. Gardienii chinezi nu sînt brute sadice, ci educatori, duhovnici. Pentru ei, omul reprezintă o bogăţie care nu trebuie ştirbită. Gardienii sînt incoruptibili. Ei mănîncă mai bine decît deţinuţii, dar diferenţa nu este enormă. Iată de ce între gardieni şi prizonieri se stabileşte o coexistenţă paşnică. În anii cînd mă aflam în lagăr, situaţia economică era dezastruoasă. Dar, dacă munceam, eram mai bine hrăniţi decît ţăranii. Uneori, vedeam filme noi pe care locuitorii din Pekin nu le văzuseră încă".

Nu va fi prima oară cînd Pasqualini îl va dezminţi pe Pasqualini. Nu ştim cum vor fi fost atunci hrăniţi ţăranii. Dar Pasqualini consacră pagini memorabile foametei care bîntuia printre deţinuţi. Unii dintre ei ciuguleau boabele de porumb nedigerate din balega cailor, alţii mîncau viermii din balega vacilor şi boilor. Administraţia inventa „alimente de înlocuire" şi le încerca pe deţinuţi, printre care

pasta de hîrtie, care ducea la niște rezultate pe care renunțăm să le descriem aici. Cei mai slabi sau mai bătrîni dintre prizonieri mureau pe capete. E drept că în lagărele chineze, contrar celor sovietice — sau românești —, gardienii n-aveau dreptul să bată pe deținuți. În schimb, deținuții nu dispuneau de nici o singură clipă de singurătate. Erau mereu ocupați, cînd nu munceau, cu „ședințe de studiu".

„Aceste interminabile ședințe de studiu sînt marea invenție chineză în materie de teorie penală și principala diferență între lagărele chinezești și cele sovietice. Un prizonier chinez nu dispune în mod practic de absolut nici o clipă pentru a gîndi de capul lui".

Ar rămîne evident de știut care e cel mai rău dintre rele, brutalitatea gardienilor sau solicitudinea lor extremă pentru a te dezbăra de orice urmă de gîndire personală. Mai interesantă însă decît această inutilă alegere între două rele — cînd amîndouă trebuie respinse ca făcînd parte din același arhipelag al inumanului — ni se pare a fi „dubla gîndire" a lui Pasqualini. Sau dubla lui conștiință. Reeducatul Pasqualini, prizonierul model, care vede în gardieni duhovnici și frați mai mari, va fi acela care îl va proteja pe un preot catolic. Nu numai că nu-l va denunța pentru rugăciunile spuse pe șoptite, dar îl va anunța de sosirea gardianului, în clipa în care oficia o slujbă de Crăciun. Nu numai Pasqualini dar și toți ceilalți prizonieri din brigadă îl protejează pe acest preot — căruia de altminteri unii dintre ei i se și spovedesc — împotriva unicului tur-

nător al micii colectivităţi. Iar Pasqualini, pe cale să moară, mai mult de inaniţie decît de boală, este îngrijit de colegii săi de detenţie care-şi rup de la gură pentru a-l salva. Şi cînd îi întreabă de ce, primeşte următorul răspuns

„Pentru că eşti francez, deci singurul dintre noi care are o şansă să iasă într-o zi şi să povestească ce se petrece aici".

Să fie răspunsul unor reeducaţi model, sau fraza tipică a unor prizonieri, conştienţi de nefericitul lor statut de prizonieri şi care speră ca într-o zi lumea să afle de soarta lor ?

Mărturia lui Pasqualini este un document unic pentru că descrie un semi-eşec sau o semi-reuşită reeducare totală, spălarea cu adevărat a creierilor, aşa cum a fost visată de autorităţile chineze, n-a putut fi realizată. Dar în acelaşi timp, condiţionarea a fost destul de puternică pentru ca, la zece ani după ce a scăpat din China, Jean Pasqualini să scrie o carte în care e incapabil să tragă concluziile propriilor sale experienţe.

„Fenomenul Piteşti" ni se pare a depăşi în oroare, din fericire nu şi în durată, reeducarea de tip chinez. Paralela între aceste două experienţe de distrugere a psihismului se impune de la sine, oricare ar fi explicaţiile acestui straniu paralelism pe care le vor găsi istoricii de mîine.

Azi ne revenea nouă, contemporanii acestei degradări, ai acestui proiect demonic (în

sensul în care Malraux și Bernanos discutau despre reapariția lui Satana, domnitor pe acest pămînt, la lumina lagărelor de concentrare), să culegem pentru memoria de mîine cele cîteva elemente ce definesc „fenomenul Pitești". Pentru necesitatea acestei memorii, nu ne vom adresa, în încheiere, doar lui Soljenițîn, exploratorul prin excelență, descoperitorul noului continent al abjecției totalitare moderne, Gulagul, ale cărui dimensiuni le-a impus unei conștiințe occidentale pînă la el somnolentă, ci și Nadejdei Mandelstam, care și-a consacrat existența unei unice strădanii : a smulge uitării destinul lui Ossip Mandelstam, mort într-un lagăr stalinist, și o dată cu el al unei întregi epoci.

„Nimeni nu asculta, gata, ne-am săturat, tinerii nu mai sînt interesați de așa ceva (...) Dar eu afirm că nu există limită în timp, că trebuie mereu repetat același lucru, că trebuie readuse la suprafață toate nenorocirile suferite şi toate lacrimile vărsate, pentru a face pe oameni să înțeleagă cauzele celor întîmplate şi ale celor ce se mai întîmplă încă. (...) Nu mă interesează nimic din așa zisele «realizări», îmi stăruie prea tare în nări mirosul camerelor de gazare, prea mult în memorie închisoarea, prea insistent în minte ignobila literatură care ştie ce trebuie să arate și ce anume să ascundă. (...) Azi e din nou interzis să-ți amintești trecutul și cu atît mai mult să vorbești despre acest trecut. (...) S-a recunoscut mai întîi c-au fost comise cîteva «greșeli», dar acum nu se mai descoperă nici o «greșeală». Dar poți oare

considera drept «erori» nişte acţiuni care fac parte dintr-un sistem și care sînt consecinţele tezelor fundamentale ale acestui sistem ?“

Nimănui nu-i este îngăduit să uite că între 1949 şi 1952 s-a desfăşurat în România „experienţa“ pe care am încercat s-o descriem, şi că dintr-un arhipelag al ororii, una din cele mai odioase insule s-a numit Pitești.

NOTE

1 Largi fragmente din aceste pagini au fost transmise în 1975—1976 la Radio Europa Liberă. Prima ediție a acestui text a apărut în colecția „Limite", Paris, 1981.

2) Mărturia lui G. Dumitrescu, Demascarea, *apărută în limba română în Occident în 1978, deci cînd lucrarea de față era încheiată, nu ni se pare a modifica cele cuprinse aici. Cartea trebuie însă citită neapărat, deoarece, în acest domeniu în care mărturiile sînt atît de rare, din motivele pe care le-am analizat, descrierea unei experiențe directe e de neînlocuit.*

3) Și chiar în grupul inițial al primilor executanți circulă versiuni după care unii ar fi fost în prealabil torturați.

4) Toate protestele internaționale, de la **Amnesty International** *la* **Comité des Intellectuels pour une Europe des Libertés** *(CIEL), de la Mircea Eliade la Eugen Ionescu, n-au obținut, pînă în clipa de față liberarea lui.*

HUMANITAS

este o editură de științe umaniste
care își propune să publice cărți fundamentale
din domeniile:
economie, sociologie, politologie,
istorie, filozofie, religie.
Editura HUMANITAS
lansează pentru început colecțiile:

Eseul politic

Repere

Idei contemporane

Totalitarism și literatura Estului

Colecția Φ

Memorii-Jurnale

Maeștri spirituali răsăriteni

Știință și filozofie

Printre primele apariții:
Václav Havel *Eseuri*
Paul Goma *Cutremurul oamenilor*
Augustin *De Dialectica*
Constantin Noica *Jurnal filozofic*
Wittgenstein *Tractatus Logico-Philosophicus*
Virgil Ierunca *Fenomenul Pitești*
Silviu Brucan *Dispariția puterii*
Armand Călinescu *Însemnări zilnice*
E.M.Cioran *Pe culmile disperării*
Roi Medvedev *Despre Stalin și stalinism*
T. Robert, S. Vieru *Riscul gîndirii*

Lei 5

ISBN 973-28-0166-2